

Nr 130

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statliga lånegarantier till upprustnings- och nyanläggningsåtgärder berörande landsbygdens elnät; given Stockholms slott den 13 mars 1959.

Kungl Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag ur statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Gösta Netzén

Propositionens huvudsakliga innehåll

Enligt propositionen skall från och med nästa budgetår statliga lånegarantier under vissa angivna förutsättningar kunna lämnas för på den allmänna kreditmarknaden upptagna lån till upprustnings- och nyanläggningsåtgärder berörande landsbygdens elkraftförsörjning. För budgetåret 1959/60 föreslås en garantiram å 5 miljoner kronor.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 mars 1959.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Netzén, fråga om *statliga lånegarantier till upprustnings- och nyanläggningsåtgärder berörande landsbygdens elnät* samt anför därvid följande.

I. Inledning

Den 21 april 1954 avlämnade *elkraftutredningen av år 1943* sitt huvudbetänkande angående elkraftförsörjningen (SOU 1954: 12). Främst i syfte att skapa förbättrade förutsättningar för en fullgod distribution av elektrisk kraft på landsbygden föreslogs i betänkandet en successiv omorganisation av distributionsverksamheten, vilken enligt utredningen behövde rationaliseras, ävensom en effektivisering av statens kontrollerande, reglerande, rådgivande och stödjande verksamhet på elområdet. Som ett av de närmast till hands liggande medlen för staten att avhjälpa eller mildra bristerna inom elkraftförsörjningen nämnde utredningen ekonomiskt stöd till eldistributionen. Stödet, som främst borde avse upprustning av befintliga distributionsnät, föreslogs i första hand skola lämnas i form av räntefria lån men i sådana fall, då enbart räntefrihet ej var tillräckligt, i form av ränte- och amorteringsfria bidrag. Den totala upprustningskostnad, som behövde täckas med statligt stöd, uppskattade utredningen till 150 miljoner kr.

I propositionen 1957: 175 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1957/58, m. m., innefattande bl. a. förslag till allmän energibeskattnings, förordades, att statsmakterna för den närmaste 5-årsperioden skulle binda sig för ett aktivt handlingsprogram för energiområdet. I detta program skulle bl. a. ingå statsstöd intill 50 miljoner kr. för upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät. Häremot hade riksdagen icke något att invända (BevU 47; rskr. 363). Dåvarande chefen för jordbruksdepartementet tillkallade därefter 3 sakkunniga för att verkställa utredning rörande dispositionen av förenämnda belopp å 50 miljoner kr. De sakkunniga, vilka antog benämningen *elupprustningskommittén*, avlämnade den 29 november 1957 betänkande med förslag i ämnet. Över betänkandet

avgavs remissyttranden av ett stort antal myndigheter och organisationer.

Elupprustningskommittén framhöll bl. a., att svårigheterna att anskaffa för elupprustning erforderligt kapital ofta är stora, och föreslog därför att kraftledningslånefondens bestämmelser skulle ändras för att möjliggöra ytterligare utlåning från fonden. Ett snabbare och effektivare underlättande av lånemöjligheterna skulle emellertid kunna ernås genom att statlig garanti infördes för lån till nätupprustning. Kommittén förordade vidare bl. a., att det nyssnämnda statsstödet å 50 miljoner kr. till sanering av landsbygdens elnät borde utgå i form av bidrag till eldistributionsföretag, vilka redan utnyttjat föreliggande möjligheter att anskaffa erforderligt kapital på annat sätt, t. ex. genom banklån. Bidragen föreslogs skola utgå endast för täckande av den del av kostnaden för upprustningen, vilken icke kunde amorteras och förräntas på normalt sätt i rörelsen. Till grund för bestämmandet av bidragsbeloppets storlek skulle läggas en räntabilitetskalkyl, utvisande att det upprustade företaget var ekonomiskt bärkraftigt, d. v. s. att det kunde med tillämpning av ett såsom normalt bedömt elkraftpris förränta och amortera förefintliga lån samt i full utsträckning vidmakthålla anläggningarna och även på lång sikt driva verksamheten utan förlust. Därest detta mål icke kunde nås genom bidragsbelopp av efter förhållandena rimlig storlek skulle ansökan avslås. Ett dylikt avslag borde utgöra skäl för företaget att söka åstadkomma en reorganisation. Till beslutande organ i dessa bidragsfrågor föreslogs elektrifieringsberedningen.

På elupprustningskommitténs betänkande grundade förslag förelades 1958 års A-riksdag i propositionen nr 116. I propositionen anknöts bl. a. till den i betänkandet framförda tanken att underlätta möjligheterna för eldistributionsföretag att upptaga lån på den allmänna kreditmarknaden genom införande av statlig garanti för dylika lån. Jag meddelade därvid, att jag hade för avsikt att inom kort hos Kungl. Maj:t hemställa om bemyndigande att låta utreda frågan om införande av bestämmelser om statlig lånegaranti för såväl upprustnings- som nyanläggningskrediter till företag med elkraftdistribution på landsbygden. Vid ett införande av sådan garanti borde enligt min uppfattning utlåningen från kraftledningslånefonden upphöra samt medel till täckande av förluster på grund av lämnade krediter tagas ur samma anslag som bidragen. Riksdagen (JoU 17; rskr. 278) godkände de i propositionen nr 116 uppdragna riktlinjerna för elupprustningen på landsbygden samt anvisade 7 miljoner kr. för ändamålet under budgetåret 1958/59.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 mars 1958 tillkallade jag samma dag 4 sakkunniga¹ för att verkställa utredning i fråga om införande av statlig garanti för lån till åtgärder för upprustning eller nyanläggning av elektriska distributionsnät på landsbygden. De sakkunniga, vilka antog benämningen *ellånekommittén*, har den 15 januari 1959 avlämnat betänkande med förslag i ämnet (stencilerat).

¹ Överdirektören K. H. Olsson, tillika ordförande, riksdagsledamöterna T. Andersson i Brämhult och J. S. Jousson i Strömsund samt numera bankdirektören N. P. A. Callans.

Över sistnämnda betänkande har efter remiss yttranden avgivits av vattenfallsstyrelsen, statskontoret, riksräkenskapsverket, bank- och fondinspektionen, lantbruksstyrelsen, elektrifieringsberedningen, kommerskollegium efter hörande av statens elektriska inspektion, samtliga länsstyrelser, fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, 1956 års fondutredning, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges jordbrukskassförbund, Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet, Sveriges lantbruksförbund, Hushållningssällskapens förbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Kooperativa förbundet, Landsbygdens elnämnd, Riksförbundet för elektrifieringen på landsbygden, Riksföreningen för elstudier, Svenska elverksföreningen, Svenska vattenkraftföreningen, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Smålands och Blekinge handelskammare, handelskammaren i Karlstad, handelskammaren i Gävle samt Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare.

I 1959 års statsverksproposition (IX ht. p. 21) anmälde jag min avsikt att i en särskild proposition förelägga årets riksdag förslag med anledning av ellänekommitténs betänkande. Jag torde nu få lämna först en närmare redogörelse för gällande bestämmelser rörande koncession och statsstöd, vidare för betänkandets och remissyttrandenas innehåll samt därefter för mina synpunkter och förslag i ämnet.

II. Gällande bestämmelser rörande koncession och statsstöd

De grundläggande reglerna beträffande rätten att framdraga eller begagna elektriska starkströmsledningar återfinnes i lagen den 27 juni 1902 (nr 71) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar. En översikt av före den 1 januari 1958 gällande bestämmelser har lämnats i propositionen 1957: 161 s. 13—15. Enligt lag den 27 juni 1957 (nr 383) angående ändrad lydelse av 2, 3 och 4 §§ förutnämnda lag har vissa ändringar i koncessionsväsendet införts. Härjämte har enligt lag den 28 juli 1958 (nr 429) vissa ändringar företagits i 1902 års lag främst med anledning av vissa farliga verkningar genom induktion från kraftledningar med särskilt hög spänning. F. n. gäller sålunda bl. a. följande.

Tillstånd till åtgärder som nyss sagts kan ges i form av linjekoncession eller områdeskoncession. Linjekoncession avser ledning med en i huvudsak bestämd sträckning och områdeskoncession ledningsnät inom visst område. Innan koncession meddelas skall prövas, att anläggningen är behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering. I fråga om områdeskoncession för yrkesmässig distribution — den form av tillstånd, som blir tillämplig för lokala detaljdistributionsföretag — gäller att området skall prövas utgöra en lämplig enhet. Vidare måste sökanden befinnas lämplig att utöva yrkesmässig distribution. För överlåtelse av koncession kräves tillstånd.

För den som innehar områdeskoncession för yrkesmässig distribution gäl-

ler som regel, att han är pliktig att tillhandahålla ström åt envar som inom området har behov därav för normalt förbrukningsändamål. I den mån så erfordras för att områdeskoncessionshavare skall kunna fullgöra denna förpliktelse är innehavare av linjekoncession skyldig leverera eller överföra ström åt områdeskoncessionshavaren. Distributionsskyldigheten, som även innefattar förpliktelse att hålla distributionsanläggningen i gott skick, är avsedd att tillämpas även för innehavare av före bestämmelsens ikraftträdande den 1 januari 1958 meddelade koncessioner.

Åsidosätter koncessionshavare i väsentlig mån sin distributionsskyldighet kan koncessionen helt eller delvis återkallas. Om det erfordras för ändamålsenlig distribution och kan ske utan synnerlig olägenhet för koncessionshavaren kan gränserna för områdeskoncession ändras. Koncessionshavare är vidare skyldig att för åstadkommande av skälig prissättning underkasta sig reglering av pris och övriga villkor för leverans eller överföring av ström.

För att befärma elektriska distributionsföreningars verksamhet inrättades år 1918 en statlig lånefond, förvaltd av statskontoret och benämnd kraftledningslånefonden. I enlighet med vissa av riksdagen godkända huvudgrunder utfärdades kungörelse den 13 september 1918 (nr 718) angående allmänna bestämmelser för lån från fonden. Enligt denna kungörelse med däri gjorda ändringar gäller f. n. följande lånegrunder.

Lån beviljas av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen gemensamt. Från den 1 juli 1956 må lån beviljas icke blott för anläggande på landsbygden av elektriska distributionsnät utan även för upprustning — varmed avses förnyelse, omläggning eller förstärkning — av sådana nät. Som låntagare avses i första hand ekonomiska föreningar men även andra företag, om dessa befinnes lämpligt organiserade och icke är rena affärsföretag. Lån må icke beviljas med mindre företagets rätt att få erforderlig elektrisk energi är säkerställd samt företaget är i ekonomiskt och tekniskt hänseende grundat på rationella förutsättningar. Lån kan beviljas till hela anläggningskostnaden. Kommerskollegium och lantbruksstyrelsen äger meddela de särskilda villkor och föreskrifter i fråga om anläggningens utförande och skötsel, som kan anses erforderliga för de med lånet avsedda ändamålen.

Beviljat lån utlämnas av statskontoret, sedan låntagaren avlämnat skuldförbindelse och säkerhet för förbindelsens behöriga fullgörande samt bevis att koncession för anläggningen meddelats. Lånet är amorteringsfritt under de 2 första åren och skall därefter återbetalas under vart och ett av följande högst 18 eller, om särskilda skäl föreligger, 28 år med lika annuitet. Låntagaren är skyldig att vidkännas den höjning av räntan, som Kungl. Maj:t med hänsyn till den effektiva medelräntan för statens upplåning kan finna gott bestämma. Räntan är f. n. fastställd till 4,25 procent. Därest statskontoret under lånetiden skulle finna den ställda säkerheten icke vidare vara nöjaktig, skall låninnehavaren inom 2 månader efter erhållet föreläggande avlämna nya säkerhetshandlingar, som av statskontoret kan godkännas. Det åligger kommerskollegium att ombesörja fortlöpande teknisk och ekonomisk

kontroll av de företag, vartill lån lämnats, samt underrätta statskontoret om vad därvid förekommit. Låninnehavaren skall vara skyldig underkasta sig dylik kontroll samt årligen till kommerskollegium avgiva redogörelse för företagets drift och ekonomiska ställning.

Hur kraftledningslånefonden utnyttjats framgår av följande uppställning.

År	Summa beviljade lån kr.	Låneränta procent
1920—1924.....	12 200 000	5
1925—1929.....	5 535 000	5
1930—1934.....	3 633 000	4,5—5
1935—1939.....	1 789 000	4—4,5
1940—1944.....	3 872 500	4
1945—1949.....	1 136 660	4
1950—1954.....	1 427 700	4
1955	400 000	4
1956	970 000	4
1957	2 316 000	4
1958	200 000	4,25 (från 1/7)

Statsbidrag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering har utlämnats alltsedan år 1940, då detta års urtima riksdag beviljade ett anslag av 5 miljoner kr. för ändamålet. I propositionen 1940: 43, vari Kungl. Maj:t äskade nyssnämnda anslag, uttalades att anslaget borde användas för statsbidrag till elektrifieringsföretag, vilka befanns vara särskilt förtjänta och i behov av hjälp. Understöd borde lämnas endast åt sådana företag, för vilka kostnaderna översteg vad som kunde anses såsom normala kostnader. Statsbidrag borde kunna erhållas som engångsbidrag av sådan omfattning, att företaget blev ekonomiskt självbärande. Man borde vidare icke bortse ifrån befolkningens ekonomiska härkraft i de trakter, där elektrifiering skulle ske. Några mera bestämda allmängiltiga regler rörande statsbidragens storlek eller de förutsättningar, som borde gälla för bidragen, ansågs knappast kunna uppställas. Det fick ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma därom från fall till fall under beaktande av de föreliggande särskilda förhållandena.

I brev till statskontoret den 24 oktober 1941 förordnade Kungl. Maj:t 4 sakkunniga att under benämningen elektrifieringsberedningen verkställa de tekniska utredningar, som kunde vara erforderliga för bedömning av ansökningar om statsbidrag till landsbygdens elektrifiering m. m., och att avgiva utlåtanden i frågor rörande sådant statsbidrag. Fr. o. m. den 15 januari 1948 har prövningen av statsbidragsansökningarna delegerats till elektrifieringsberedningen, vars beslut emellertid kan överklagas hos Kungl. Maj:t.

De tillämpade bidragsgrunderna innebär att bidrag utgår för nyelektrifiering, så snart den specifika anläggningskostnaden för ett särskilt elektrifieringsprojekt överskrider en bestämd gräns. Någon prövning av företagets behov av ekonomiskt stöd med hänsyn tagen till dess totala verksamhet sker ej. Till en början var statsbidraget som regel fastställt till högst 90 kr. per

centralblocks-enhet och utgick endast om och i den mån anläggningskostnaden översteg nyssnämnda belopp av 90 kr. per enhet. År 1952 höjdes subventionsgränsen till 150 kr. och det maximala bidragsbeloppet till 225 kr. per normaltariffenhet (Nte). De båda sist angivna talen har år 1957 höjts ytterligare till 200 resp. 450 kr. För bidrag till s. k. specialelektrifieringar, socken-, fjällbygds- och skärgårdselektrifieringar gäller dock inga särskilda maximigränser.

Som tidigare nämnts beslöt 1957 års riksdag att ställa högst 50 miljoner kr. till förfogande under en 5-årsperiod för upprustning av landsbygdens elnät, varefter följande års A-riksdag antog de närmare grunderna för dispositionen av beloppet. Därvid beslöts bl. a., att det ifrågavarande statliga stödet skulle utgå i form av bidrag.

I brev den 16 maj 1958 föreskrev Kungl. Maj:t i överensstämmelse med sistnämnda riksdagsbeslut, att elektrifieringsberedningen skulle handha även den ifrågavarande bidragsverksamheten för upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät, samt att denna bidragsgivning borde inriktas så att det stödmottagande eldistributionsföretagets anläggningar nådde sådan standard att företaget på ett tillfredsställande sätt kunde fullgöra sin distributionsskyldighet gentemot samtliga abonnenter, därest dessas anspråk avsåg rimliga kvantiteter elkraft. Vidare skulle bidraget till storleken avpassas så att företaget — oavsett företagsform — gjordes bärkraftigt för framtiden, vilket skulle innebära att det sedan upprustningsåtgärden slutförts kunde med tillämpning av ett under hänsynstagande till samtliga inverkan- de faktorer såsom normalt bedömt elkraftpris förränta och amortera förefintliga lån samt i full utsträckning vidmakthålla anläggningarna och även på lång sikt driva verksamheten utan förlust. Såsom ytterligare villkor för bidrag skulle gälla, att företaget föredde ett uppenbart behov av finansiellt tillskott för upprustningen och beträffande såväl räntabla som icke räntabla utgifter utnyttjat föreliggande möjligheter att anskaffa för upprustningen erforderliga medel på annat sätt. — Kungl. Maj:t förklarade Sig i beslutet den 16 maj 1958 ha för avsikt att sedermera, sedan elektrifieringsberedningen inkommit med förslag i ärendet, utfärda de närmare föreskrifter, som befinnes erforderliga för utövandet av förevarande bidragsverksamhet.

För innevarande budgetår har till upprustningsbidrag anvisats 7 miljoner kr. samt till nyelektrifieringsbidrag m. m. 4 miljoner kr. För budgetåret 1959/60 har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition föreslagit statsstöd av enahanda storleksordning.

III. Ellånekommitténs betänkande

Statliga lånegarantisystem inom vissa andra områden

Ellånekommittén anför inledningsvis, att statlig lånegaranti f. n. förekommer, förutom för vissa studielån, på jordbruksområdet samt för hantverk och småindustri. Garanti beviljas för de båda sistnämnda områdena efter i stort sett samma huvudprinciper.

På jordbruksområdet förekommer lånegarantier för följande ändamål, nämligen för yttre och inre rationalisering, för jordbruksegnahemslån och för driftslån, för uppförande av lagerhus m. m. för jordbruksändamål samt för trädgårdsnäringsens rationalisering.

Beträffande amorteringstiden föreskrives för lån till yttre och inre rationalisering samt jordbruksegnahem att den icke bör överstiga 30 år. För driftslånen, för lån till uppförande av lagerhus samt för lån till trädgårdsnäringsens rationalisering kan amorteringstiden uppgå till längst 14, 20 resp. 15 år. Lånegarantier för yttre och inre rationalisering samt för egna hemslån och driftslån lämnas av lantbruksnämnderna medan lånegarantigivningen för uppförande av lagerhus samt för trädgårdsnäringsens rationalisering handhas av lantbruksstyrelsen. Under budgetåren 1948/49—1956/57 har beviljade garantier på jordbruksområdet uppgått till 378,3 miljoner kr. Det för garantigivning medgivna beloppet har under samma tid uppgått till 504 miljoner kr. Utlöpande lånegarantier utgjorde i slutet av budgetåret 1956/57 tillhopa 254,3 miljoner kr., medan förlusterna å verksamheten vid samma tid sammanlagt uppgick till 1 295 904 kr.

Hantverk och småindustri torde vara det område, där statlig lånegaranti förekommer, som står närmast den verksamhetsgren för vilken garanti nu ifrågasättes. Lånegarantin åt hantverk och småindustri inrättades efter beslut av 1954 års riksdag. Bestämmelser i ämnet återfinns i kungörelsen 1954: 409, ändrad genom kungörelse 1956: 319. Enligt dessa kan statlig lånegaranti beviljas till hantverks- och småindustriföretag eller annat därmed jämförligt företag för lån, som tages i bank, aktiebolag, sparbank, jordbrukskassa eller annan kreditinrättning, som av kommerskollegium godkännes.

Lånegaranti kan beviljas för lån avsett för dels nybyggnad, tillbyggnad eller ombyggnad av fabriks- eller verkstadslokaler eller utförande av mera omfattande förbättringsarbeten i sådana lokaler, dels anskaffning av maskiner, arbetsredskap eller verktyg, dels även, där särskilda skäl därtill är, täckning av behov av rörelsemedel. Lånegaranti må endast, om synnerliga skäl därtill är, beviljas för lån, där sådan säkerhet kan erbjudas, att lånet bör kunna utlämnas av enskild kreditinrättning enligt vedertagna bankmässiga grunder. I län, där företagareförening är lokalorgan, beviljas lånegaranti endast om lånesumman överstiger det högsta belopp, som må av föreningen utlämnas utan särskilt medgivande av kommerskollegium, d. v. s. 40 000 kr. Någon gräns uppåt för kollegiums möjlighet att bevilja lånegaranti är icke fastställd. Lånegaranti förutsätter att lånet skall amorteras genom årliga avbetalningar och kan i regel icke beviljas för lån med längre avbetalningstid än 10 år.

Beträffande säkerhet föreskrives endast, att för industrigarantilån skall ställas den säkerhet, som med hänsyn till låntagarens ekonomiska ställning och förhållanden i övrigt kan påfordras. Denna kreditform kan i stort sett sägas vara byggd på förtroende. Även om bankmässiga säkerheter icke krävs och säkerheterna i allmänhet är tämligen svaga, uttages säkerheter i den utsträckning, som bedömes som möjligt och under hänsynstagande till län-

tagarens behov av rimlig rörelsefrihet. Normalt brukar förlags- och fastighetsinteckningar förekomma och i viss utsträckning även borgen.

Lånegaranti beviljas av kommerskollegium. Ansökan ingives till företagareföreningen i länet. I Stockholm ingives ansökningarna till riksbankens huvudkontor. Lokalorganet verkställer en förberedande utredning och överlämnar med eget yttrande ansökningen och övriga handlingar till kollegium. Det ankommer på lokalorganet att på statens vägnar teckna garanti. Några direkta bestämmelser om kontroll över sådana företag som beviljats lånegaranti har icke utfärdats. Företagareföreningen ser emellertid till att lån för vilket garanti beviljats kommer till avsedd användning. Summan av beviljade lånegarantier under åren 1954—1957 uppgår till 32,1 miljoner kr.

Allmänna synpunkter på lånegaranti till eldistributionsföretag

Ellånekommittén erinrar först om att statlig lånegaranti innebär, att staten, i de fall där låntagaren icke själv förmår åstadkomma tillräckliga säkerheter, inträder som garant för lånevillkorens fullgörande. Låntagaren har därefter att konkurrera med andra lånesökande om lån i lämplig kreditinrättning. Den omständigheten att garantistöd beviljats medför sålunda icke förtur framför andra lånesökande. Statlig garanti finnes redan på ett flertal områden, och det har nu ifrågasatts att åstadkomma en motsvarande anordning till hjälp åt de elektriska distributionsföretagen på landsbygden för deras upprustnings- och nyanläggningsbehov. Kommittén anser att denna form av statsstöd är väl lämpad att applicera på det här ifrågavarande området och att möjligheter till statsgaranti bör underlätta för distributionsföretagen att anskaffa de medel, som upprustningen kräver. De nu existerande lånemöjligheterna ur kraftledningslånefonden är med hänsyn till fondens ringa behållning små och kan endast tillgodose en helt ringa del av behovet. Ett garantistöd skulle därför enligt kommitténs mening verksamt bidra till att undanröja de brister som nu vidlåter elnäten på många håll i landet.

Ett garantistöd bör, framhåller ellånekommittén, avse såväl upprustnings- som nyanläggningskrediter men begränsas till företag på landsbygden. Rikt-punkten vid garantins beviljande bör vara angelägenheten att se till att elförsörjningen i bygden tryggas och att elkraft tillhandahålles till ett pris, som under hänsynstagande till samtliga inverkan- de faktorer kan bedömas såsom normalt. I praktiken torde detta ofta vara liktydigt med de avgifter vattenfallsstyrelsen tillämpar.

Vid sin prövning av frågan hur ett system med statliga lånegarantier för elektriska distributionsföretag lämpligen bör anordnas har utredningen utgått ifrån att dylika garantier och de bidrag till elupprustning å landsbygden, som avses skola lämnas ur 50-miljonersbeloppet, bör komplettera varandra. Man kan enligt kommitténs mening förmoda att ansökan om garanti ofta åtföljs av en ansökan om bidrag ur nyssnämnda belopp. En an-

läggning, som behöver upprustas, kan nämligen ofta vara så nedsliten och behöva genomgå så omfattande reparationer att kostnaden härför överstiger lönsamhetsvärdet, d. v. s. det värde, som kan förräntas och amorteras inom ramen för ett enligt vad nyss sagts rimligt strömpris. Denna överskjutande så att säga oräntabla del kan tillgodoses helt eller delvis genom bidrag ur 50-miljonersbeloppet, som är avsett härför. Samma resultat kan självfallet också helt eller delvis uppnås genom ökat andelskapital eller på annat sätt. Lånegaranti blir alltså aktuell för den del av medelsbehovet som återstår sedan bidrag beviljats.

Vad sedan gäller frågan om den närmare utformningen av lånegarantierna anser kommittén det naturligt att härvid anknyta till de regler som gäller för garantistödet på andra områden, främst hantverk och småindustri, med vilka vissa beröringspunkter finns. Garanti bör sålunda endast om synnerliga skäl föreligger beviljas för lån där sådan säkerhet kan erbjudas, att lånet kan utlämnas av enskild kreditinrättning enligt vedertagna bankmässiga grunder. Vidare bör med hänsyn till önskvärdheten och angelägenheten av enhetlig behandling även ansökningar om garantistöd för elupprustning bedömas och avgöras centralt. Samtidigt är det emellertid enligt kommitténs mening angeläget att en sådan ordning skapas för dessa ärendens handläggning att även de lokala intressena blir beaktade. Även de närmare bestämmelserna rörande garantilånens utformning bör i stort följa vad som gäller för lånen till hantverk och småindustri. Kommittén är emellertid medveten om att härvidlag vissa modifikationer är nödvändiga främst med hänsyn till den allmänna karaktären av distributionsföretagens verksamhet.

En fråga av vikt är när lånegaranti slutligt bör meddelas. Kommittén anknyter här till reglerna för egnahemslånen. För dessa lån gäller att de beviljas innan byggnadsföretaget satt igång men betalas ut först sedan det avslutats. Innan utbetalning sker skall bl. a. tillses att byggnadsföretaget utförts på den tid och med iakttagande av de villkor som föreskrivits i beslutet rörande lånets beviljande. En motsvarande anordning bör enligt kommitténs mening kunna tänkas även för de nu ifrågavarande garantilånens del. Preliminärt beslut om lånegarantis beviljande bör sålunda kunna fattas redan innan upprustningen eller nyanläggningen påbörjas. En förutsättning för beslut om lånegaranti för nyanläggning måste emellertid vara att koncession beviljats. Det slutliga meddelandet av lånegaranti sker därefter sedan arbetena avslutats och godkänts. Ett preliminärt beslut om garantis beviljande kan underlätta för sökanden att erhålla nödvändiga krediter under byggnadstiden.

Den anknytning till det allmänna, som distributionsföretagens verksamhet har, föranleder kommittén att ifrågasätta om icke också vederbörande kommun bör medverka på ett eller annat sätt i stödet åt elupprustningen. Kommittén framhåller, att gällande regler på kommunalrättens område icke anses lägga hinder i vägen för kommun att stödja ett elektrifieringsföretag.

Flera exempel finns på att kommun erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att teckna borgen för ett dylikt företag under förutsättning bl. a. att ingen enskild obehörigen gynnas samt att kommun skall äga utse styrelseledamot eller revisor i företaget i fråga.

I direktiven för utredningen har förutsatts att därest kreditgaranti ordnas för de elektriska distributionsföretagens del utlåningen från kraftledningslånefonden skall upphöra. Lånemöjligheterna ur fonden är, understycker kommittén, begränsade och förslår långt ifrån att i rimlig omfattning tillgodose det årliga lånebehovet, något som också kraftigt framhölls i samband med remissbehandlingen av elupprustningskommitténs betänkande. I slutet av 1958 förelåg ansökningar om lån ur fonden å tillhopa 3 819 000 kr. Den sammanlagda kostnaden för erforderlig upprustning och nyanläggning har av elupprustningskommittén beräknats till ca 150 miljoner kr. Någon förstärkning av fonden torde icke vara möjlig att räkna med. Kommerskollegium har vid flera tillfällen hemställt härom men statsmakterna har icke ansett sig kunna bifalla de framlagda önskemålen. Den finansieringsmöjlighet som med fondens upphörande bortfaller är sålunda av ringa betydelse och kommer mer än väl att kompenseras genom lånegarantierna. Det finns enligt kommitténs uppfattning ingen anledning till erinran mot att utlåningen från fonden upphör.

Med hänsyn till föreliggande stora upprustnings- och nyanläggningsbehov finner kommittén det önskvärt att möjligheter till lånegarantigivning för elektriska distributionsföretag kan påbörjas redan fr. o. m. den 1 juli 1959.

Låntagare och lånestorlek m. m.

Liksom när det gäller upprustningsbidragen bör enligt kommitténs uppfattning samma möjlighet till lånegaranti i princip föreligga för samtliga typer av företag. Garantin skall i enlighet med kommitténs direktiv avse såväl upprustnings- som nyanläggningskrediter men begränsas till företag med elkraftdistribution på landsbygden. Utgångspunkt, när det gäller att ta ställning till frågan om garanti skall beviljas eller ej, skall vara företagets förmåga att med rimligt strömpris förränta och amortera nedlagt kapital samt i full utsträckning vidmakthålla anläggningarna och även på långt sikt driva verksamheten utan förlust. Till grund för beräkningarna rörande förräntningen synes böra läggas vid ansökan rådande ränteläge, varvid dock bör beaktas de risker för ökade utgifter som en förändring häri kan medföra. Garantigivningen bör liksom bidragsgivningen förbindas med åtgärder för organisatorisk sanering av irrationella distributionsföretag, exempelvis sammanslagning av 2 eller flera företag som icke var för sig kan uppfylla nyssnämnda fordringar på förräntning m. m. Garanti skall vidare icke beviljas där det finns anledning antaga att erforderliga medel kan anskaffas på annat sätt. Vid en överlåtelse av ett företag, som erhållit lånegaranti, bör möjlighet finnas till omprövning av garantin.

Vad härefter angår frågan om lånestorleken erinrar kommittén om att för hantverkets och småindustrins del ingen gräns för garantins storlek uppåt är bestämd. Däremot är ett lägsta belopp fastställt. Detta är fixerat till 40 000 kr. Lån understigande detta belopp kan icke förses med statlig garanti, något som sammanhänger med att företagareföreningarna själva har möjlighet att bevilja lån intill detta belopp. Någon motsvarighet till det stöd hantverk och småindustri har från företagareföreningarna existerar icke för elföretagens del. Det torde därför i princip icke vara möjligt att fastställa någon nedre gräns för garantilånens storlek när det gäller dessa företag. Risker för att det beslutande organet skall besvärmas i allt för hög grad med ansökningar om lån å helt obetydliga belopp torde icke vara alltför överhängande. Någon gräns uppåt för garantigivningen finns lika liten anledning fastställa. Beträffande rântan å de för elföretagen beviljade garantilånen är särskilda bestämmelser enligt kommitténs uppfattning icke erforderliga.

Ansökan om statsgaranti skall ingivas till det centrala, garantibeviljande organet samt vara försedd med upplysningar till ledning för beräkning av företagets värde vid tiden för ansökans ingivande, uppgifter om de avsedda arbetenas omfattning och kostnaden härför, räntabilitetskalkyl, kontrakt eller annan förbindelse om råkraftleveranser m. m. Vid nyanläggning skall uppgift om erhållen koncession lämnas. Vid ansökan bör vidare liksom när garanti sökes för hantverks- eller industrilån vara fogad förklaring av kreditinrättning att den är beredd att utbetala lån därest garanti beviljas. Det kan för det enskilda distributionsföretaget med hänsyn kanske bl. a. till brist på teknisk personal vara förenat med svårigheter att upprätta ansökningarna. Dessa svårigheter torde emellertid kunna övervinnas, då teknisk expertis vanligtvis torde finnas tillgänglig inom länet i fråga. I ansökan bör angivas vem som varit företaget behjälpligt med dess upprättande. Kommittén utgår ifrån att centralorganet kommer att utfärda detaljerade föreskrifter rörande de uppgifter som skall åtfölja ansökan. Sedan ansökan inkommit till centralorganet synes den böra bli föremål för remiss till lokala och andra instanser.

Säkerheter, avskrivning och kontroll

Avsikten med den statliga lånegarantin är, framhåller kommittén, att möjliggöra en upplåning i sådana fall där låntagaren icke med de säkerheter han erbjuder kan få lån till erforderligt belopp enligt vedertagna bankmässiga grunder. Det ligger sålunda i sakens natur att staten vid garantis beviljande ikläder sig vissa risker. En allmän regel är emellertid att låntagaren genom egna säkerheter så långt möjligt skall söka eliminera dessa risker. På de 2 eldistributionen närliggande områden, där statsgaranti nu förekommer, hantverk och småindustri samt jordbruk, är det fråga om att i huvudsak tillgodose ett enskilt intresse. Vidare är dessa båda företagstyper för sin avsättning och därmed lönsamhet starkt beroende av sådana

ovissa faktorer som konjunkturutvecklingen och prisbildningen på olika områden. För elföretagens del är situationen i viss mån en annan. Visserligen tillgodoses även här ett enskilt intresse, men företagets verksamhet är i hög grad en angelägenhet som berör hela bygden. Elföretagen löper icke heller på samma sätt som de båda andra nämnda företagsgrupperna risker för avsättningssvårigheter för sin produkt. Dessa företags möjligheter att försäkra sig om betalning för sina tjänster är därjämte väsentlig bättre än andra företags. Det sagda gör att förlustrisken redan från början framstår som betydligt mindre vid en garanti åt ett elföretag än åt ett industri- eller jordbruksföretag. De säkerheter elföretagen kan lämna för en teknad garanti torde huvudsakligen komma att utgöras av inteckning i föreningens fasta anläggningar och inventarier samt personlig borgen, säkerheter som f. ö. torde vara vanliga också i andra fall där statlig lånegaranti förekommer.

Jämlikt lagen den 22 juni 1920 (nr 474) med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m. kan elektriska distributionsanläggningar bl. a. belånas genom inteckning i den fastighet, varå huvudstationen eller den station, å vilken distributionsledningarna jämte övriga stationer, understationer, registrerats, är belägen. Registrering verkställs av kommerskollegium enligt nyssnämnda lag och kungörelsen den 23 december 1920 (nr 867) om förande av register över elektriska anläggningar. Registreringen innebär, att ledningar och stationer (understationer), som är förbundna med huvudstationen, registreras å denna, varigenom ledningar och understationer anses bli tillbehör till den fastighet, å vilken huvudstationen är belägen. Ansökan om registrering skall bl. a. åtföljas av firmaregistreringsbevis, karta över huvudstation, ledningar och understationer samt redogörelse för anläggningen.

Registreringen anses vara en förhållandevis omständlig procedur. Det är framför allt fastighetsuppgifterna som kan vara mycket besvärliga att få fram och som kräver en noggrann och tidsödande kontroll. Registrering beviljas vidare utan tidsbegränsning. Med hänsyn till de ändringar i ledningarnas sträckning och i fastighetsbeteckningarna som sker tid efter annan och som anläggningsinnehavaren icke är skyldig att uppge till kollegium föreligger risk för att den ursprungliga registreringen så småningom mer och mer avviker från verkligheten. Detta i sin tur kan leda till dubbelregistrering, d. v. s. att en understation med tillhörande ledning blir registrerad 2 gånger. Det kan också inträffa att den kan bli registrerad för 2 olika företag. Denna oklarhet beträffande en registrerings omfattning har gjort att banker och andra kreditinrättningar visat sig mindre benägna att bevilja lån mot inteckning i elnätet som säkerhet. Ett ytterligare skäl till denna obenägenhet ligger däri att nätet representerar ett egentligt värde endast så länge det används för kraftöverföring. Skulle på grund av företagets iråcade obestånd detta bli avstängt från kraftleverans utgörs elnätets värde endast av det belopp som försäljningen av ledningstråd, stolpar m. m. kan inbringa. En långivare med säkerhet i elnätet kan alltså, därest han vill undvika förlust, bli nödsakad överta driften av företaget. De nämnda omständigheterna

har medfört att registrering sökes i liten omfattning och distributionsföretagen söker i stället tillhandahålla andra former av säkerheter.

Inteckning förekommer också i den formen att förlagsinteckning, som sökes på vanligt sätt hos vederbörande domstol, meddelas i föreningens inventarier.

Den vid sidan av inteckning gängse formen av säkerhet som elföretagen vanligen tillhandahåller utgörs som tidigare nämnts av personlig borgen, oftast tecknad av en eller flera ledamöter av företagets styrelse. Lämpligheten av denna anordning kan enligt kommitténs mening starkt ifrågasättas. Kommittén finner det icke vara rimligt att enskild person skall behöva åtaga sig ett ansvar för så höga belopp som det i dag vanligen blir fråga om vid ett upprustnings- eller nyelektrifieringsföretag. Det blir dessutom ofta fråga om ett åtagande på lång sikt, vilket i många fall torde få övertagas av borgenstecknarens sterbhus. Denna ordnings olämplighet understrykes ytterligare därav att borgensmannen-styrelseledamoten knappast, som t. ex. ägaren av ett industriföretag, torde ha större fördel av sitt åtagande än andra delägare i företaget.

Av den föregående redogörelsen framgår att den för inteckning nödvändiga registreringen av elektriska anläggningar är en tungrodd och omständlig procedur. Vidare föreligger alltid risk för en viss otillförlitlighet beträffande vilka anläggningar som omfattas av registreringen. Registreringsförfarandet är visserligen föremål för översyn inom kommerskollegium men arbetet härmed torde enligt vad kommittén inhämtat bli tidsödande och kan därför icke väntas bli avslutat inom den närmaste tiden. Redan vad nu sagts innebär att elnätet har ett begränsat värde som säkerhet. Härtill kommer att elnätet har ett värde endast så länge det transporterar elektrisk kraft. Om kraftleveransen upphör löper säkerhetsinnehavaren risken att få övertaga distributionen. De nu nämnda omständigheterna har gjort att kommittén allvarligt kommit att ifrågasätta elnätets värde som säkerhet. Banker och andra kreditinrättningar torde i regel icke godtaga det som ensam säkerhet, något som omvitnats vid kommitténs överläggningar med såväl elektrifieringsberedningen som Landsbygdens elnämnd. Då tanken på personlig borgen som säkerhet för en statlig garanti tidigare avvisats har kommittén icke kunnat finna lämplig säkerhet. Kommunal borgen kan ju inte gärna krävas, då om sådan tecknas den statliga garantin skulle bli obehövlig.

Med utgångspunkt från de regler som vanligen gäller för statlig lånegaranti skulle sålunda med hänsyn till bristen på lämpliga säkerheter det icke vara möjligt att genomföra detta system med lånegarantier på här ifrågasatt område. Mot detta står emellertid det allmänt omvitnade behovet av en snar upprustning av landsbygdens elnät. Kommittén har därför funnit det vara angeläget att söka finna en sådan lösning på förevarande spörsmål, att statliga lånegarantier skulle kunna beviljas utan iakttagande av de krav på säkerheter, som gäller på andra områden, där sådana garantier förekommer. Enligt kommitténs mening föreligger också vissa förutsättningar för att så kan ske.

Tidigare har framhållits den mindre förlustrisk som föreligger vid en garanti åt ett elföretag än åt ett industri- eller jordbruksföretag bl. a. med hänsyn till det förras bättre och jämnare avsättningsmöjligheter. Kommittén erinrar även om den betydelse bidragen ur 50-miljonersbeloppet har för att minska förlustriskerna, då därmed den del av upprustningskostnaden som icke är möjlig att göra räntabel med ett gängse och rimligt strömpris avses komma att bestridas. Framför allt understryker emellertid kommittén att värdet ur statens synpunkt av en säkerhet bestående i inteckningar i registrerade elektriska fastigheter är av mycket tvivelaktigt värde. Om staten skulle göra sin rätt gällande på grundval av en dylik inteckning skulle detta nämligen endast kunna ske genom ett övertagande av säkerheten, d. v. s. det företaget tillhöriga elnätet. Detta skulle i sin tur kunna leda till att staten tvingades att åtaga sig nya ekonomiska förpliktelser för att sätta nätet i sådant skick att eldistributionen inom området kunde fortsätta. Viktigare än säkerheter av detta slag är därför, poängterar kommittén, att beviljande av lånegaranti förenas med sådana villkor i fråga om garantins omfattning, företagets konsolidering och kontroll över den fortsatta verksamheten, att man i möjligaste mån förebygger uppkomsten av sådana risker som ställandet av säkerheter är avsett att eliminera.

I ellånekommitténs betänkande framhålles vidare, att spørsmålet om och i vilken utsträckning säkerheter bör krävas för statliga lånegarantier nära sammanhänger med frågan hur långt dessa garantier skall sträcka sig och i vilken takt de av staten garanterade lånen skall amorteras. Behovet av säkerheter blir givetvis större i samma mån som de utställda garantierna skall täcka en större del av de lånesökande företagens sammanlagda ekonomiska förpliktelser. Likaledes måste kravet på säkerheter skärpas om de garanterade lånen skall ha en förhållandevis lång löptid och svårigheterna att på förhand bedöma företagets ekonomiska förhållanden under hela lånetiden därigenom ökas. Om man skall uppge kravet på säkerheter för de av staten utställda garantierna blir det därför nödvändigt att dels begränsa det statliga åtagandena på sådant sätt, att alltför långt gående förlustrisker undviks, dels bestämma den maximala lånetiden så att en alltför hög grad av ovisshet beträffande företagets ekonomiska förhållanden under hela lånetiden undviks, dels även ordna med någon form av kontroll av hur företagen skötes. De åtgärder i dessa hänseenden, som det kan bli fråga om, synes kommittén i och för sig icke behöva bli oskäligen eller komma att utgöra en alltför stark begränsning av möjligheterna att genom lånegarantier stödja kreditbehövande distributionsföretag. Som nyss nämnts har staten redan utfäst sig att genom bidrag från det förut berörda 50-miljonersbeloppet från distributionsföretagen avlyfta den del av upprustningskostnaden, som icke kan amorteras och förräntas vid tillämpning av normalt strömpris. Uppläggningsen av denna bidragsverksamhet förutsätter att till grund för bidragen skall läggas en ekonomisk kalkyl av vilken skall framgå företagets möjligheter att på längre sikt bära sina kostnader. Redan i samband med prövningen av bidragsansökningar bör sålunda ett gott underlag er-

hållas för en bedömning av företagens ekonomiska bärkraft. Enligt kommitténs mening bör man vidare räkna med att en del av de sammanlagda tillgångar, som ett distributionsföretag efter genomgången upprustning förfogar över, skall basera sig på insatser av medlemmarna eller annat av lokala intressenter tillskjutet kapital.

Från dessa utgångspunkter har kommittén kommit till den uppfattningen att statliga lånegarantier bör kunna beviljas upp till ett belopp motsvarande högst 75 procent av det värde, som föreningens anläggningar enligt det garantibeviljande organets uppfattning äger efter upprustningens genomförande. Vid denna värdering skall självfallet icke medräknas det bidrag som företaget kan ha erhållit av 50-miljonersbeloppet för upprustningens genomförande. Dessa bidrag är nämligen avsedda att bringa ned den på företaget själv belöpande upprustningskostnaden till en sådan nivå att företaget därefter som nyss framhållits skall kunna förränta och amortera det investerade kapitalet med tillämpande av ett inom området normalt strömpris. Den omständigheten att ett distributionsföretag erhållit statsbidrag bör sålunda icke påverka dess möjligheter att komma i åtnjutande även av statliga lånegarantier. Det förhållandet att lånebehovet i samband med en upprustning varierar mellan olika företag bör i och för sig icke heller medföra att någon åtskillnad göres mellan dem i fråga om möjligheterna att erhålla lånegarantier upp till den nyss angivna gränsen.

Däremot är det enligt kommitténs mening angeläget att en sådan begränsning som nyss sagts fastställs för lånegarantierna. I realiteten innebär detta endast, att man i allmänhet bör kräva, att ett elektriskt distributionsföretag skall disponera eget kapital eller genom olika åtgärder anskaffa ett kapital som svarar emot 25 procent av värdet av företagets anläggningar. Beträffande flertalet elektriska distributionsföretag förmodar kommittén, att denna gränsdragning icke innebär några ekonomiska problem. Dock måste man räkna med att det kan finnas distributionsföretag beträffande vilka denna förutsättning icke föreligger. Det kan givetvis beträffande sådana företag göras gällande att den hjälp, som de erhåller genom den statliga lånegarantin, icke blir tillräcklig för att möjliggöra genomförandet av en upprustning. I flertalet fall torde emellertid lånegarantierna tillsammans med statsbidragen täcka en så stor del av den sammanlagda upprustningskostnaden, att det icke innebär några mera betydande svårigheter för distributionsföretagen att på andra vägar anskaffa det kapital, som härutöver kan komma att erfordras. Beträffande det sätt på vilket denna kapitalanskaffning skall ske bör enligt utredningens uppfattning några särskilda föreskrifter icke ges. Det bör sålunda stå företaget fritt att anskaffa den del av det sammanlagda kapitalet, som icke täckes av statliga lånegarantier, exempelvis genom en ökning av insatskapitalet eller genom anskaffande av krediter mot annan säkerhet till exempel kommunal eller enskild borgen. Den garantibeviljande myndigheten bör emellertid tillse att i förekommande fall amorteringsplanen för dylika krediter blir sådan att företagets möjligheter att på längre sikt fullgöra sina andra ekonomiska förpliktelser därigenom icke försvåras.

Kommittén är medveten om att förlustrisker i vissa fall kan uppkomma därigenom att den ekonomiska utvecklingen inom ett distributionsföretags område kan gestalta sig ofördelaktigt på grund av befolkningsomflyttning eller nedläggande av en för traktens näringsliv viktig industri. Vissa riskmoment av detta slag är ofrånkomliga och torde få accepteras. I den mån dylika risker kan förutses men ställigt stöd till elupprustning likväl anses böra lämnas bör dylika osäkerhetsmoment i möjligaste mån beaktas vid fastställande av de bidrag företagen kan erhalla för upprustning eller nyanläggning. Vidare bör vid fastställandet av bidragens storlek rimlig hänsyn tagas till ovissheten om räntenivån. Ovanstående synpunkter bör därför beaktas vid utarbetande av den räntabilitetskalkyl som skall ligga till grund för bidragsgivningen.

Kommittén har tidigare uttalat sig för att preliminärt beslut om garantis beviljande skall kunna fattas innan en upprustning eller nyanläggning påbörjas men att garanti slutligt skall meddelas först sedan arbetena avslutats och godkänts. Kommittén har vidare utgått ifrån att ett dylikt preliminärt beslut om garanti kan underlätta för sökanden att erhalla nödvändiga krediter under byggnadstiden. I den mån särskilda säkerheter krävs för erforderligt kapital under denna tid, d. v. s. intill dess garantin slutligt träder i kraft, bör det vara möjligt för vederbörande kommun att åtaga sig detta engagemang genom borgensteckning.

Frågan om kravet på säkerhet återverkar icke bara på garantibeloppets storlek utan även på företagens årliga avskrivningar och på kontrollen av företagen. Kommittén framhåller särskilt vikten av att den årliga avskrivningen göres så stor att den svarar icke bara mot erforderlig amortering utan även emot andra uppkommande behov så att när en upprustning på nytt aktualiseras medel icke helt saknas härtill t. ex. av det skälet att prisnivån då är en annan. Kommittén erinrar i sammanhanget om de av Kungl. Maj:t den 16 maj 1958 meddelade föreskrifterna för bidragstilldelningen. Dessa innebär bl. a., att bidragen bör till storleken avpassas på sådant sätt att företagen görs bärkraftiga för framtiden och sålunda blir i stånd att med tillämpning av normalt strömpris förränta och amortera förefintliga lån samt i full utsträckning vidmakthålla anläggningarna. Avskrivnings- och amorteringstiden bör sålunda också avpassas med hänsyn till strömpriset. En kort amorteringstid med alltför höga strömpriser som följd är lika litet önskvärd som en lång amorteringstid med låga strömpriser och ökade risker för anläggningens förfall. Vid bestämmande av förhållandet mellan strömpris och amorteringstid bör tillses att det förra avpassas så att det möjliggör en i förhållande till anläggningarnas livslängd tillräcklig avskrivning samtidigt som abonnenternas krav på ett rimligt strömpris tillgodoses. Avsaknaden av säkerheter gör emellertid enligt kommitténs uppfattning att staten bör ställa krav på en något kortare amorteringstid än som eljest skulle behövt vara fallet.

Kommittén har vid sina överväganden om avskrivningstiden utgått från och anknutit till vad som regelmässigt tillämpas inom de av vattenfallssty-

relsen administrerade distributionsföretagen. Detta har för kommittén ställt sig naturligt alldenstund kommittén i sitt resonemang om gängse eller rimligt strömpris närmast, som tidigare sagts, syftat på distributionspriser som nämnda ämbetsverk tillämpar. En sålunda bestämd avskrivningstid skulle vidare medföra den fördelen, att den skulle bidra till att skapa likartade kalkyleringsgrunder. Den åsyftade avskrivningstiden utgör vanligen 25 år. En sålunda avpassad avskrivningstid skulle vidare i stort tillgodose de synpunkter kommittén tidigare anfört rörande avskrivningens förhållande till strömpriset m. m. Utredningen förordar därför att tiden för avskrivning av en anläggning för vilken statlig garanti tecknats bestäms till 25 år.

Det är angeläget understryker kommittén såväl för staten som för annan garant för ett upprustnings- eller nyanläggningsföretag att tillse att förluster icke uppstår därigenom att företag, för vilket garanti tecknats, drivs på ett mindre lämpligt sätt. Att åtgärder vidtages för att företaget så långt möjligt skall drivas på ett affärsmässigt sätt blir så mycket angelägnare om garantier i enlighet med vad i det föregående föreslagits skall tecknas utan krav på säkerhet. Kommittén anser det därför rimligt att det ordnas med någon form av kontroll av företagen avseende såväl den tekniska som den ekonomiska sidan av deras verksamhet. Beträffande anläggningar för vilka lån beviljats ur kraftledningslånefonden sker viss teknisk kontroll genom kommerskollegii elektriska inspektion.

Det ligger i sakens natur att kontrollbehovet minskar alltefter storleken på föreningens egen insats eller i samma takt som förlustrisken sjunker. Kommittén påpekar att även om företaget vid lånets beviljande visat sig ha en god ställning, denna efter bara några år kan bli helt annorlunda om företaget skötes mindre väl. Efter den sanering som skett genom bidragen torde emellertid enligt kommitténs mening en dylik utveckling icke behöva inträffa alltför ofta. Vidare föreskrivs i koncessionsvillkoren att distributionsanläggningen skall hållas i gott skick. I den mån kommunerna kommer att på ett eller annat sätt engageras i samband med upprustnings- och nyanläggningsföretagen kan en ytterligare säkerhet vinnas för att distributionsföretagen icke misskötes. Kommittén erinrar också om det personliga ansvar som åvilar styrelseledamöterna i en ekonomisk förening eller aktiebolag.

Den kontroll det här kan bli fråga om synes emellertid — med hänsyn dels till vad nyss sagts, dels till det förhållandet att statens garanti icke avser hela lånebehovet, dels till att toppriskerna i vissa fall kan undanröjas genom bidrag ur 50-miljonersbeloppet — icke behöva göras alltför detaljerad och omfattande. Det är emellertid enligt kommittén angeläget att möjlighet finns för det lånegarantibeviljande organet att vid behov och efter samråd med den koncessionsbeviljande myndigheten föranstalta om en såväl teknisk som ekonomisk kontroll av ett företag som erhållit lånegaranti. Teknisk expertis torde kunna ställas till förfogande av kommerskollegium eller vattenfallsstyrelsen eller också kan den möjligheten tänkas att en konsulterande elektrotekniker på orten anlitas. Den ekonomiska kontrollen, som närmast hör avse företagets taxepolitik och avskrivningsmetoder, synes i

första hand kunna tillgodoses därigenom att distributionsföretaget i samband med garantigivningen ålägges att varje år inkomma till det garantibeviljande organet med verksamhetsberättelse, vilken utom balansräkning samt vinst- och förlusträkning bör innehålla sådana uppgifter som den garantibeviljande i övrigt anser erforderliga. Vid behov bör självfallet särskild bokgranskning kunna företagas.

Man torde enligt kommitténs uppfattning kunna räkna med att en kontroll av det slag som här skisserats icke behöver bli särskilt betungande för den myndighet som skall utöva densamma. I den mån mera ingående detaljgranskning av enskilda företag blir nödvändig torde oftast särskild expertis kunna anlitas.

Handläggningen av garantiärendena

Kommittén har tidigare uttalat sig för att ansökningar om lånegaranti — framför allt med hänsyn till önskvärdheten av enhetlighet — skall bedömas och avgöras centralt. De 2 organ, som främst kan komma i fråga härvidlag, finner kommittén vara kommerskollegium och elektrifieringsberedningen. Kollegium handhar — bortsett från vissa speciella ärendesgrupper som avgörs av Kungl. Maj:t — koncessionsfrågorna. Ämbetsverket är också genom sin elektriska inspektion tillsynsmyndighet å det elektriska området. Det skall vidare enligt sin instruktion pröva eller bereda ärenden rörande reglering av priset på elektrisk ström. Klagomål i olika hänseenden rörande eldistributionen skall även avgivas till kommerskollegium. I den mån den tekniska sidan avses prövas och avgör kollegium själv ärendena. Berör klagomålen prissättningen å elektrisk ström skall jämlikt lagen den 27 juni 1902 (nr 71) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar ämbetsverket, därest framställningen ej finnes uppenbart ogrundad, för prövning överlämna den till statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström, vari såväl leverantörs- som förbrukarintressena är företrädda. Ellånekommittén erinrar även om att kommerskollegium tillsammans med lantbruksstyrelsen avgör ärenden rörande lån ur kraftledningslånefonden, ävensom att kollegium handlägger frågor om statsgaranti å lån till främjande av hantverk och småindustri.

Elektrifieringsberedningen, som inrättades 1941 (1940), skall jämlikt sin instruktion taga den befattning med ärenden angående statsbidrag till landsbygdens elektrifiering, som Kungl. Maj:t närmare bestämmer. Beredningens huvuduppgift utgöres av fördelning av bidrag ur reservationsanslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering avseende dels nyanläggning av elektriska distributionsnät m. m., dels upprustning av dylika nät.

Vid bedömningen av frågan om vilken myndighet som skall handha garantigivningen måste man, påpekar kommittén, bl. a. beakta dessa ärendens samband med ärenden rörande statsbidrag. En ansökan om statsgaranti torde ofta åtföljas av en ansökan om bidrag ur befrämjandanslaget. Kommittén erinrar om att elektrifieringsberedningen vid sin bidragstilldelning

skall tillse bl. a. att bidraget avpassas så att företaget göres bärkraftigt för framtiden. Kalkyleringsgrunden måste i stort sett vara densamma vid beviljande av statsgaranti som för erhållande av bidrag. Handläggningen av dessa båda led i upprustningsstödet synes därför enligt kommittén naturligen böra läggas till en och samma myndighet. För ett sådant sammanförande av ärenden talar även det förhållandet att distributionsföretagen slipper att i upprustningsärenden vända sig till 2 olika myndigheter. Av vikt är också att det organ som har hand om garantigivningen även skall kunna bedöma och ge besked om sökandens möjlighet att erhålla bidrag till upprustning eller nyanläggning. Med hänsyn till angelägenheten att så långt möjligt skapa bärkraftiga företag utgår kommittén ifrån att möjligheten härtill undersöks och resultatet meddelas sökanden även i de fall där han icke själv ifrågasatt bidrag.

Vad här anförts ger enligt kommitténs uppfattning vid handen att övervägande skäl talar för att handläggningen och avgörandet av ifrågavarande garantiärenden anförtros elektrifieringsberedningen, och kommittén förordar därför att så sker. Kommittén förutsätter emellertid att ett nära samarbete kommer att äga rum mellan kommerskollegium och elektrifieringsberedningen. En ytterligare fördel med att förlägga handläggningen till elektrifieringsberedningen är den, att beredningen i sig innesluter representanter för såväl kommerskollegium, konsumenter, råkraftleverantörer som de särskilda landsbygdsintressena. Sistnämnda omständighet finner kommittén särskilt viktig då det med garantiteckningen avses att tillgodose just nämnda intressen.

Enligt kommitténs mening erfordras en instans mellan sökanden och den centrala myndigheten. När det var fråga om inrättande av lånegarantier för hantverk och småindustri ansågs det helt naturligt att den lokala organisationen — företagareföreningen — skulle få tillfälle att yttra sig. Det betraktades snarast som nödvändigt för en riktig och rättvisande bedömning av ärendet. Kommittén finner att ett motsvarande behov i minst lika hög grad gör sig påmint när det gäller att bedöma ansökningar om lånegaranti från de elektriska distributionsföretagen. Enligt kommitténs mening torde ett lånegarantisystem för de elektriska distributionsföretagens del icke kunna fungera tillfredsställande utan en bedömning också på det lokala planet av inkomna ansökningar. Den lokala bedömningen bör framför allt beröra frågor av mera allmängiltig karaktär såsom behovet av upprustning och i samband därmed även turordningen mellan flera sökande, sökandens förutsättningar att i fortsättningen handha den elektriska distributionen, hans förmåga att infria åtaganden i samband med upprustningen m. m. Den lokala instansen bör också lämna upplysningar om sökandens hittillsvarande verksamhet samt ha sin uppmärksamhet riktad på möjligheterna att förenkla och rationalisera den elektriska distributionen inom en bygd. Bl. a. kan detta mål nås genom sammanslagning av 2 eller flera föreningar. En viktig uppgift för den lokala instansen bör slutligen också vara

att se till att de intressenter, enskilda och allmänna, som kan komma att beröras av ett upprustningsföretag får tillfälle att ge sin mening tillkänna.

Skall de uppgifter, vilka kommittén tänkt skola ligga på det lokala planet bli tillfredsställande lösta krävs att det organ, som skall handha dem, har en ingående kännedom i första hand om förhållandena på den ort eller inom den bygd, som beröres av ett upprustningsföretag, men även om trakten omkring samt helst även hela länet i övrigt. Enligt kommitténs uppfattning är det inom länet endast länsstyrelserna som kan tillgodose de syften som den lokala bedömningen skall tjäna. Länsstyrelsen är redan nu inkopplad på elektrifieringsfrågor. Den är sålunda regelmässigt remissinstans bl. a. i frågor som avser lån ur kraftledningslånefonden. Likaså höres alltid länsstyrelsen över ansökningar om koncession samt i sådana fall där kommun söker tillstånd att teckna borgen för en elektrisk distributionsförening.

Kommittén påminner, att chefen för jordbruksdepartementet i propositionen 1958:116 anförde med avseende på länsstyrelsernas medverkan bl. a., att den regionala administrationen av ärenden rörande bidrag till elnätupprustning borde åvila länsstyrelserna. Vidare borde de liksom tidigare i elektrificeringsärenden till det centrala administrationsorganet på området avgiva utlåtanden över bidragsansökningarna samt vidtaga härför erforderliga kompletterande undersökningar. Dessutom borde det ankomma på länsstyrelserna att i vissa fall låta hos dem anställda tjänstemän fungera som opartiska förhandlingsledare. Några andra uppgifter berörande elnätupprustningen på landsbygden ansåg departementschefen icke böra åläggas länsstyrelserna.

De uppgifter som ellånekommittén tänkt sig skola åvila länsstyrelserna i samband med beviljande av lånegarantier ansluter sig nära till de uppgifter beträffande själva elupprustningen, som i propositionen 1958:116 förutsattes skola åvila länsstyrelserna. De överensstämmer vidare enligt vad kommittén inhämtat i stort med de uppgifter länsstyrelserna nu har i elektrifieringsfrågor, d. v. s. att vara ett remissorgan i frågor av mera allmän karaktär åt den centrala, beslutande instansen. Länsstyrelserna har sålunda redan stor erfarenhet i ärenden som det här kan bli fråga om. Enligt vad som förutsattes i sistnämnda proposition skall länsstyrelserna avgiva utlåtande över avgivna bidragsansökningar. Är en bidragsansökan åtföljd av en ansökan om lånegaranli torde det vara tillfyllest med ett gemensamt yttrande över de båda ansökningarna. Detta synes icke behöva bli mycket mer omfattande än om det endast hade varit fråga om en ansökan om bidrag. Distributionsföretagen torde kunna erhålla visst biträde med ansökans uppsättande av kraftleverantörerna eller, där sådana finns, de elektriska länsföreningarna. Kommittén utgår vidare ifrån att elektrifieringsberedningen för att underlätta ansökningsförfarandet kommer att utfärda detaljerade anvisningar därom och om vilka handlingar som erfordras. Merarbetet för länsstyrelserna till följd av garantilåneansökningarna torde därför ej behöva bli alltför betungande.

Garantiramen

Ellånekommittén erinrar om att det totala upprustningsbehovet för några år sedan beräknades till 150 miljoner kr. Även om vissa delar härav täcks genom upprustningsbidragen och företagens egna insatser torde en väsentlig del återstå för vilken garanti kan bli aktuell. En närmare beräkning av det totala belopp, för vilket statliga lånegarantier kan komma att erfordras, är enligt kommittén nu icke möjlig och torde i detta sammanhang icke heller erfordras, då en garantiram är för år måste fastställas. Med hänsyn till att det här ofta torde bli fråga om arbeten av betydande omfattning förmodar kommittén, att ansökningar om garanti icke torde komma att föreligga i någon större utsträckning inom de närmaste åren. Å andra sidan understryker kommittén angelägenheten av att man tillser att ett upprustningsföretag icke hindras av att det beviljande organet saknar teckningsbemyndigande. Vid avvägningen av dessa båda faktorer har kommittén funnit att teckningsbemyndigande torde bära lämnas med förslagsvis 5 miljoner kr. för ett vart av de 2 första åren. Det torde få ankomma på elektrifieringsberedningen att på grundval av vunnna erfarenheter få framlägga förslag om garantiramens storlek i fortsättningen.

IV. Yttrandena

Förslaget att införa statlig garanti för lån till nyanläggning och upprustning av elektriska distributionsnät på landsbygden förordas eller lämnas utan erinran av i det närmaste samtliga remissinstanser. Ellånekommitténs förslag till närmare riktlinjer för garantigivningen biträdades ävenledes i huvudsak. Dock har ett flertal remissorgan redovisat avvikande meningar i vissa frågor.

Vad först beträffar förslaget att införa statlig lånegaranti framhåller *kommerskollegium*, att det otvivelaktigt stora behovet av statlig medverkan vid ifrågavarande lånegivning i huvudsak kommer att tillgodoses genom garantin. Det är dock angeläget, anför kollegium, att villkoren för erhållande av lånegaranti utformas så att svårigheter vid lånens upp-tagande icke uppstår. Bl. a. bör räntan ej bindas vid en räntefot, som är alltför låg i förhållande till den som tillämpas på allmänna lånemarknaden; kreditinstitutens benägenhet att bevilja lån minskas i sådant fall. Kollegium har ej något att invända mot att utlåning från kraftledningslånefonden upphör men utgår från att ämbetsverket under avvecklingen av fonden fortfarande skall handha kontrollen av utestående lån i enlighet med lånevillkoren, intill dess lånen slutbetalats. Vidare förutsätter kollegium, att de inneliggande ansökningar, som ej kan tillgodoses genom kraftledningslånefonden, får prövas enligt bestämmelserna för den nya stödformen.

Vattenfallsstyrelsen anför bl. a. följande.

De som först konstaterade önskvärdhet och behov av statligt stöd för upprustning av detaljdistributionsnäten på landsbygden, var tämligen enstäm-

migt av den uppfattningen, att stödet borde bestå av dels statliga lån, förräntade och amorterade på vanligt sätt, dels statsbidrag. Elkraftutredningen förordade t. o. m. enbart statliga lån med den formen för det allmännas direkta ekonomiska uppoffring, att lånen till skäligen delar skulle erhållas räntefritt. Utvecklingen har nu blivit, att statsmakterna beslutat upprustningsstöd medelst bidrag men förbigått, eller kanske rättare sagt avvisat, möjligheten för statliga lån. Det statliga upprustningsstödet reduceras sålunda till storlek och effektivitet relativt mot vad som framstått och framstår som behövt och motiverat.

Med den uppfattning, som vattenfallsstyrelsen har och i åtskilliga sammanhang förfäktat om den tillbörliga omfattningen av statsstödet åt landsbygdsdistributionen, framstår det i kommitténs betänkande förordade arrangemanget som torftigt. Stor tveksamhet måste enligt ämbetsverket också råda om huruvida den föreslagna lånegarantin kommer att medföra nämnvärd positiv nytta för de elkonsumenterna på landsbygden, som har att dragas med dålig kraftförsörjning. Vattenfallsstyrelsen påpekar att dessa omdömen emellertid närmast berör kommitténs direktiv och icke dess sätt att fullgöra uppdraget, samt att om längre gående åtgärder från statens sida är uteslutna, den synpunkten får tillämpas, att något är bättre än intet.

Elektrifieringsberedningen anser, att åtgärder bör vidtagas för ordnande av statsgaranti för ifrågakvarande lån. Beredningen är dock ej övertygad om att vad ellånekommittén föreslagit är tillräckligt för att behoven av lån skall bli tillgodosedda, dels med hänsyn till att lånegarantin ej utan vidare innebär att lån kan erhållas i rådande allmänna kreditsituation och dels med hänsyn till de begränsningar av statsgarantin, som kommittén förordat.

Landsbygdens elnämnd, i vars yttrande *Riksförbundet Landsbygdens folk*, *Hushållningssällskapens förbund*, *Sveriges lantbruksförbund* och *Kooperativa förbundet* instämmer, liksom även *Riksförbundet för elektrifieringen på landsbygden* och *Riksföreningen för elstudier* framhåller, att lånegarantin kommer att bli ett mycket verksamt medel i strävandena att genomföra den beslutade upprustningen av landsbygdens elnät.

Svenska bankföreningen anför, att den statliga kreditgarantigivningen till olika ändamål redan nått en omfattning, som är ägnad att framkalla vissa betänkligheter. En utvidgning av verksamheten till nya områden bör därför ej ifrågakomma utan starka skäl. Såvitt bankföreningen kunnat finna har i förevarande fall icke förebragts sådana omständigheter, att ett statligt stöd i form av kreditgarantier verkligen kan anses motiverat. Eftersom garanti skall utgå endast för räntabla investeringar borde det icke vara omöjligt att kapitalanskaffningen i stället ordnas genom tillskott från delägarna eller genom upplåning på kreditmarknaden i vanlig form. Bankföreningen understryker, att statliga kreditgarantier icke utgör något botemedel mot besvärigheter, som har sin grund i kreditrestriktionerna och i knapphetsläget på kreditmarknaden eller eljest i bristande kreditutrymme. Bankföreningen avstyrker därför förslaget.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation anser, att, ehuru systemet med statliga lånegarantier hittills i stort sett fungerat väl, det är tvek-

samt om man bör utvidga systemet även till andra områden. Följden kan bli att en allt större del av kreditmarknaden på detta sätt tages i anspråk för speciella ändamål, vilket i ett läge med bristande balans på lånemarknaden medför motsvarande inskränkning för andra lånesökande. Med hänsyn till den speciella karaktären hos det nu aktuella låneklientelet och de skäl som anförts till förmån för systemets tillämpning finner organisationen emellertid motiv föreligga för att tillämpa systemet även i detta fall under förutsättning att kreditgarantiramen begränsar sig till det föreslagna beloppet av 5 miljoner kr. för vart och ett av de 2 närmaste åren. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* finner det likaså angeläget att annan långivning ej decimeras genom att tillgängliga medel i alltför hög grad disponeras för lån, för vilka statlig garanti meddelats. Övergången till kreditgarantisystemet kommer emellertid i förevarande fall att ske successivt och de belopp, som kräves för ändamålet kommer ej att bli alltför betydande.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser det olyckligt att kraftledningslånefonden slopas. Möjligheterna att erhålla statslån på liberala villkor bör i stället stärkas.

Svenska sparbanksföreningen understryker kommitténs uttalande, att beviljad statsgaranti ej medför förtur framför andra lånesökande. Den omständigheten att statsgaranti föreligger är över huvud taget icke liktydigt med att kredit också står till förfogande.

Elektrifieringsberedningen uppskattar behovet av teckningsbemyndigande till 15 miljoner kr. för budgetåret 1959/60. Enligt beredningen bör garantiramen ej fastställas för mer än ett budgetår framåt. Vidare framhåller beredningen, att upprustningen av landsbygdsnätet visserligen sker konstant, men att förhållandena f. n. är särskilt komplicerade genom att koncessionerna successivt faller för en mängd företag, som tillkom för ett 40-tal år sedan. Tillkomsten skedde då under mycket stark forcering och någon allmän planläggning beträffande områden, storlek o. d. förekom ej.

Kommerskollegium anser, att garantibeloppen för de närmaste budgetåren beräknats i underkant. Liknande synpunkter har framförts av *länsstyrelsen i Skaraborgs län*, *Sveriges jordbrukskassaförbund*, *Svenska elverksföreningen*, *Svenska vattenkraftföreningen* samt *handelskammaren i Gävle*.

Mot kommitténs förslag vad angår låntagare och lånestorlek m. m. har ej riktats några väsentliga anmärkningar. *Kommerskollegium* liksom även *elektrifieringsberedningen*, *lantbruksstyrelsen* och *länsstyrelsen i Östergötlands län* anför, att en närmare bestämning av begreppet landsbygd kan bli erforderlig, eftersom skillnaden mellan tätortsbebyggelse utanför städerna och statsbebyggelse ofta är obetydlig.

Kommerskollegium framhåller även, att vid beräkningen av ett företags bärkraftighet förräntningen bör hänföra sig uteslutande till erhållna lån. *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare* anser å andra sidan, att även det egna kapitalet bör medräknas i dessa beräkningar.

Vad kommittén anfört angående ä n d a m å l e t m e d k r e d i t g a r a n t i n lämnas utan erinran i flertalet yttranden. Några remissorgan har emellertid angivit exempel på områden, som enligt deras uppfattning bör omfattas av garantibestämmelserna men vilka icke närmare berörts av kommittén.

Elektrifieringsberedningen framhåller, att lånegaranti endast sällan torde bli aktuell när det gäller enbart nyelektrifiering. Behov av lån gör sig, påpekar beredningen, i första hand gällande vid om- eller nybyggnad av befintliga distributionsanläggningar liksom även vid anläggningar sammanhängande med rationalisering av distributionen i större sammanhang. Upplåning kan vidare i någon mån erfordras för vidmakthållande av vissa befintliga lokala kraftstationer. Syftet med åtgärderna får enligt beredningen anses vara ett tillrättaläggande efter teknikens och belastningens utveckling samt ersättning av förslitna anläggningsdelar. Beredningen framhåller att det emellertid även kan erfordras rörelsekapital för utbetalningar (kraftdebitering sker i efterskott) och för allmän rationalisering av driften genom anskaffande av förrådslokaler, transportmedel, kontorsutrustning etc. Därjämte kan föreligga behov av kapital för täckande av ränteutgifter för lån under byggnadstiden och av kostnader för teknisk expertis m. m. Vid en allmän bedömning av ett distributionsföretags behov av krediter för att kunna tillhandahålla elkraft på normala villkor kan hänsyn sålunda få tagas till en mångfald förhållanden, som är beroende av varandra. Lånebehoven kan gälla ändamål, som icke helt hänför sig till själva ledningsnätet. I den mån ändamålen avser ordnande av rationell drift eller annan åtgärd åsyftande räntabilitetsförbättring för företaget, bör jämlikt beredningens mening möjlighet föreligga att i skälig omfattning lämna garantistöd även för sådant ändamål. Här föreligger en viss skillnad gentemot statsbidrag för upprustning från det s. k. 50-miljonersanslaget. Detta torde vara begränsat till att utnyttjas för täckande av kostnader, som kan anses hänföra sig till ledningsnätets upprustning.

Ett företag kan vid upprustningstillfället eller vid reorganisation i samband med upprustning ha äldre lån eller skulder av annan art, exempelvis för inköpt råkraft. Den situationen kan uppstå, att lånet ej kan överföras till nytt företag och att skulderna i övrigt måste betalas. Ett lån kan därjämte bli uppsagt utan att företaget har möjlighet att med sina eventuella säkerheter få nytt lån. Enligt beredningens mening bör möjlighet finnas att lämna garanti även för sådana lånebelopp i den mån behovet uppstår i samband med eller till följd av upprustningen. Detta bör givetvis ej inskränka på allmänna förbehåll om räntabilitet och om viss lokal insats i den upprustade anläggningen.

Enligt *länsstyrelsens i Kalmar län* mening är bestämmelser om lånegaranti för nyanläggningskrediter mindre angelägna. Den nyelektrifiering det kan bli tal om utgöres av s. k. restelektrifiering av glesbygderna. Denna finansieras erfarenhetsmässigt, åtminstone i södra Sverige, av bidrag från konsumenterna och staten eventuellt även från kommuner och landsting.

Lantbruksstyrelsen föreslår, att företag vid upprustning även erhåller kreditgaranti för sanering av låneskulder med högre ränta än bottenlåneräntan eller med kort löptid.

Kommerskollegium anför, att till upprustning även bör räknas rationalisering genom hopslagning av ej rationella anläggningar samt överföring av sådana till andra anläggningar så att en rationell enhet bildas. Att garantigivningen bör få en rationaliseringspåverkande effekt understrykes även av *länsstyrelserna i Stockholms, Kalmar och Blekinge län, Länsstyrelserna i Kronobergs och Kalmar län* påpekar, att som ett första led i upprustningen bör länsvis uppgöras översiktliga planer med förslag till reorganisation och sammanslagning av icke bärkraftiga företag.

Riksförbundet för elektrifieringen på landsbygden anser, att även föreningar, som helt eller delvis redan rustat upp sina distributionsanläggningar men ej kunnat anskaffa behövliga penningmedel härför på annat sätt än genom kraftigt höjda taxor eller lån mot personlig borgen, bör ha möjlighet att få del av statsbidrag och statlig lånegaranti. Härigenom skulle skapas möjlighet att avlyfta de personliga borgensåtagandena. Ett liknande förslag har framlagts av *Landsbygdens elnämnd*.

Länsstyrelsen i Värmlands län och handelskammaren i Karlstad anser, att inskränkningen att garanti ej skall förekomma, då lån kan erhållas enligt vedertagna bankmässiga grunder, bör bortfalla.

Kommittéförslaget att staten vid garantigivningen skall avstå från att kräva inteckning i de fasta anläggningarna, förlagsinteckning eller borgen såsom säkerhet tillstyrkes av bl. a. *kommerskollegium, vattenfallsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, fullmäktige i riksgäldskontoret* samt *fullmäktige i riksbanken* och lämnas i övrigt med några undantag utan erinran av övriga hörda myndigheter och organisationer. I de yttranden, där invädningar gjorts mot förslaget, har särskilt framhållits, att låntagarna bör avge förbindelser att icke för annan skuld använda tillgångarna som säkerhet. Ett flertal remissinstanser har vidare föreslagit, att garanti bör kunna beviljas till ett belopp överstigande 75 procent av anläggningarnas värde efter genomförd upprustning.

Kommerskollegium understryker, att den omständigheten, att statsbidrag skall utgå för den del av upprustningskostnaden, som icke kan göras räntabel, uppenbarligen är ägnad att minska förlustrisken för staten. Säkerhet i form av förlagsinteckning bör dock kunna krävas, där sådan utan svårighet kan lämnas. Innan 1920 års lag om registrering av elektriska anläggningar m. m. omarbetats torde det icke vara tillrådligt att erbjuda inteckning i ett registrerat ledningsnät som säkerhet.

Vattenfallsstyrelsen anför, att det säkerligen är riktigt att avstå från sedvanliga säkerheter.

Styrelsen framhåller dessutom följande.

Kommittén har underlåtit att beröra proceduren i de fall, då garantin måste tagas i anspråk. Vid de hittills förekommande statliga lånegarantier,

till vilka kommittén hänvisar i sitt betänkande, är normalt föreskrivet, att om låntagaren icke fullgör sina skyldigheter, långgivaren skall uppsäga lånet till omedelbar betalning. Det torde därvid förutsättas, att långgivaren därefter skall söka med utnyttjande av ställd säkerhet och alla lagliga medel — indrivning, exekutiv auktion, konkurs — söka återbekomma oguldet lånebelopp, och det även om låntagaren därmed tvingas upphöra med sin verksamhet eller lägga om denna väsentligt. Om emellertid motsvarande förfarande måste provas mot ett försumligt distributionsföretag, så kommer det att bli praktiskt omöjligt att gå till yttersta gränsen, d. v. s. i de fall då ingen vill köpa nät och rörelse i befintligt skick nedmontera och försälja materielen, detta framför allt för att konsumenterna icke kan ställas utan ström. De angivna förhållandena motiverar enligt styrelsens mening att som villkor för lånegaranti bör ställas rätt för staten att övertaga låntagarens anläggningar och rörelse, därest garantiåtagandena träder i funktion. Ett dylikt övertagande kan nödvändiggöra ytterligare ekonomiska uppföringar — soulagering av eventuella andra fordringsägare, bekostande av eftersatt underhåll och upprustning etc. — men dessa saker måste förr eller senare klaras upp och då på ett sätt, som icke innebär avelektrifiering.

Statskontoret anser att säkerhet bör krävas för lånegarantin, varvid främst inteckning i anläggningarna bör komma i fråga. *Svenska elverksföreningen* och *Svenska vattenkraftföreningen* finner, att någon olägenhet icke följer av att staten kräver bästa möjliga säkerhet, om man blott avstår från prövning av realsäkerheten. *Riksräkenskapsverket* samt *bank- och fondinspektionen* uttalar likaså betänkligheter mot att slopa kravet på säkerheter. De nu nämnda myndigheterna och föreningarna liksom även 1956 års *fondutredning* och *länsstyrelsen i Västernorrlands län* framhåller risken att, om icke säkerhet kräves, förefintlig säkerhet kan utnyttjas i annan ordning. Låntagarna bör därför avge förbindelse att icke för annan skuld lämna inteckning i anläggningar eller inventarier.

Länsstyrelsen i Kalmar län anför, att kommittén överbetonat såväl bristen på säkerhet som risken för förluster. Även risken för staten att nödgas övertaga distributionen är praktiskt taget obefintlig. Länsstyrelsen poängterar, att den reella säkerheten ligger i den prövning av företagets lönsamhet, som skall vara ett villkor för garantin. *Länsstyrelsen i Gotlands län* slutligen ifrågasätter det affärsmässiga i kommitténs förslag.

Beträffande den föreslagna begränsningen av kreditgarantin till högst 75 procent av anläggningarnas värde efter upprustningen uttalar *elektrifieringsberedningen*, att vid ett vanligt distributionsföretag lånen motsvarar endast en del av vad som skulle erfordras vid nyanläggning av hela nätet, vilket innebär att man har att räkna med vissa lokala insatser i anläggningen. Då lånegaranti lämnas bör för den vanliga typen av företag nätet efter upprustning vara ur driftsynpunkt något så när jämförligt med en nyanläggning. Underhållskostnaderna kommer därför, framhåller beredningen, för stora delar av anläggningen att under en följd av år bli relativt obetydliga, varför ett utrymme för amorteringar kommer att finnas. Härigenom uppstår automatiskt en successiv krympning av storleken på en garanti. En begränsning med 25 procent av garantins storlek vid upprustningens genom-

förande har sålunda enligt beredningen en ringa praktisk betydelse vid den tidpunkt i framtiden, då en misskötsel av företaget kan komma till synes för konsumenterna. Då det gäller ekonomiskt mera svårbemästrade företag, som erhåller upprustningsbidrag för ernående av räntabilitet, är förhållandena principiellt desamma. Riskmomentet är dock större, men inverkan av en begränsning av angiven art blir ändock liten vid den tidpunkt, då nätet kan vara nedslitet. Beredningen förordar därför, att beloppet ej maximeras till en procentuell del av anläggningens värde.

Begränsningen av lånegarantins omfattning har för *vattenfallsstyrelsens* del väckt besvikelse med hänsyn till den hittillsvarande inställningen, att upprustningskostnaden bör kunna helt täckas med statliga bidrag och lån. Det bör på grundval av räntabilitetskontrollen vara möjligt att låta garantin avse hela beloppet. Genom anknytningen till anläggningarnas värde kommer begränsningen vidare att fungera egendomligt. Allt talar enligt styrelsens uppfattning för att garantins begränsning i förhållande till värdet eller annat bör utgå.

Kommerskollegium finner även regeln olämplig. Det bör enligt kollegii mening räcka med föreskrifter att sökanden eller lokala intressenter i nöjaktig omfattning skall bidra till kapitalanskaffningen. *Länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Göteborgs och Bohus, Västmanlands och Norrbottens län* kritiserar likaså begränsningen av garantibeloppet per företag. Bl. a. framhålles, att den medför svårigheter för de företag, som måste täcka den återstående delen med lån, samt att den kan verka återhållande på investeringslusten.

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare anser däremot, att lånegarantin bör begränsas till 75 procent av de delar av nätet om vilka upprustning är fråga. Företagen bör alltid till någon del själva bidra till kostnaden. Liknande synpunkt har framförts av *Svenska elverksföreningen* och *Svenska vattenkraftföreningen*.

I detta sammanhang må nämnas att enligt *Landsbygdens elnämnd* och *Riksförbundet för elektrifieringen på landsbygden* livslängden för ett elnät är betydligt längre än av kommittén angivna 25 år, om nätet skötes ordentligt.

Vidare kan omnämnas att *statskontoret* förordar, att det garantibeviljade företaget ålägges att anställa och avlöna en av vederbörande länsstyrelse utsedd revisor. I samband med säkerhetsfrågorna framhåller ämbetsverket även med hänsyn till förfarandet då statens garantiåtagande utlöses vikten av att kreditinrättningarnas förpliktelser mot garantigivaren klargöres. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* föreslår, att en företrädare för staten får säte och stämma i företagets styrelse eventuellt med rätt att delta i revisionen av företagets räkenskaper och förvaltning.

Den av kommittén förordade ordningen för beviljande av lånegaranti — innebärande att en preliminär garanti skall lämnas

sedan byggnadsplanerna granskats och en definitiv garanti först efter det vederbörande arbete utförts och blivit godkänt av den garantibeviljande myndigheten — har lämnats utan erinran av de flesta remissinstanserna men dock blivit föremål för kritik i vissa yttranden.

Kommerskollegium framhåller sålunda, att det är mycket tveksamt om tillvägagångssättet är praktiskt genomförbart, eftersom penningmedel i regel måste vara tillgängliga redan från början. Den som icke då kan ställa godtagbar definitiv säkerhet torde enligt kollegium få svårt att anskaffa erforderligt kapital. Den ifrågasatta utvägen att begära kommunal borgen finner ämbetsverket vara ur principiell synpunkt föga tilltalande, och den torde endast undantagsvis vara framkomlig, eftersom anläggningarna ofta är belägna inom flera kommuners områden. Det är därför nödvändigt med slutligt beslut om beviljande av garanti redan innan ett planerat anläggningsarbete påbörjas. *Kommerskollegium* föreslår att i stället vid lånet fästes det villkoret att detsamma skall utbetalas i etapper allteftersom arbetet fortskrider. Liknande synpunkter och förslag har framförts av *elektrifieringsberedningen, vattenfallsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare, Svenska elverksföreningen, Svenska vattenkraftföreningen* samt *länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Göteborgs och Bohus, Västmanlands, Kopparbergs och Norrbottens län.*

Lantbruksstyrelsen föreslår, att vederbörande kreditmyndighet bemyndigas att allteftersom arbetet fortskrider utbetala exempelvis 90 procent av garantibeloppet. Resterande 10 procent innehålles tills hela företaget godkänts. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* förordar samma anordning som nu tillämpas för byggnadsbidrag till enskilda vägar, där slutligt beslut lämnas för 1/3 av erforderligt lån sedan arbetet inom därför bestämd tid påbörjats, för ytterligare 1/3 av lånet sedan hälften av arbetet utförts och för återstående del sedan arbetet avslutats.

Svenska landskommunernas förbund ifrågasätter, om det av praktiska skäl kan vara lämpligt att engagera kommunerna på det av kommittén föreslagna sättet. Kommunal borgen skulle icke oväsentligt komplicera proceduren.

Förbundet anför vidare.

Som regel torde Kungl. Maj:ts medgivande erfordras för borgensteckning. Även om utrymme finnes för borgenssumman inom ramen för den underställningsfria lånerätten synes underställning vara ofrånkomlig på grund av kommunallagens villkor, att det lån, som borgen avser, årligen måste avbetalas. Saken kompliceras ytterligare i de fall, då distributionsnätet omfattar område, som berör flera kommuner. Under sådana förhållanden måste berörda kommuner först träffa överenskommelse om ansvarsfördelningen och sedan var för sig ingiva framställning om Konungens medgivande att teckna borgen. Styrelsen påpekar även att vid kommunal borgensteckning vederbörande kommun måste utöva teknisk kontroll under byggnadstiden, enär kommunen i annat fall löper risk, att arbetet ej blir godkänt av det lånegarantibeviljande organet. Då nämnda organ skall avsyna arbetet efter dess avslutande kommer sålunda i viss mån dubbelkontroll att förekomma.

Kommitténs förslag i fråga om handläggningen av garantiärendena har i stort sett lämnats utan erinringar. *Elektrifieringsberedningen* framhåller dock, att ansökningarna om garanti bör liksom ansökningarna om bidrag ur anslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering ställas till beredningen men ingivas till vederbörande länsstyrelse. För de utökade arbetsuppgifterna beräknar beredningen att ytterligare en befattningshavare eller tillfällig arbetskraft måste anställas vid beredningen, vilket ökar behovet av anslagsmedel till avlöningar och resor. Beredningen finner det även önskvärt, att länsstyrelserna kan disponera medel för sådana översiktliga utredningar, som erfordras för bedömningen av olika alternativ för organiserande av upprustning och rationalisering.

Ett flertal länsstyrelser påpekar, att de nya arbetsuppgifterna kan komma att medföra behov för länsstyrelserna att anlita tillfällig arbetskraft och expertis.

Vattenfallsstyrelsen anför, att vissa svårigheter kan uppkomma, om elektrifieringsberedningens nya uppgifter medför en stark ansvällning av arbetet med hänsyn till att ledamöterna i beredningen fullgör detta uppdrag vid sidan av annan tjänst.

1956 års fondutredning framhåller, att, om garantigivningen och förvaltningen av garantierna skall handhas av elektrifieringsberedningen, beredningen bör erhålla tillräckliga resurser för att effektivt kunna sköta denna närmast bankmässiga verksamhet.

Vad slutligen beträffar uppkommande anslagsfrågor framhåller *elektrifieringsberedningen* och *lantbruksstyrelsen*, att förlusterna till följd av garantigivningen kommer att uppträda först när 50-miljonersanslaget upphört. Därefter är särskilda medelsanvisningar erforderliga. *1956 års fondutredning* föreslår, att 5 miljoner kr. av 50-miljonersbeloppet reserveras för täckande av dessa förluster.

Riksräkenskapsverket förordar, att ett särskilt förslagsanslag i fortsättningen uppföres för elektrifieringsberedningens avlöningar och omkostnader, och att under detta anslag medel anvisas även för övriga utrednings- och administrationskostnader för upprustningsverksamheten.

V. Departementschefen

Staten har sedan länge med olika stödåtgärder medverkat till utbyggnaden av eldistributionsanläggningarna på landsbygden. Såsom ett led härutinnan inrättades år 1918 en statlig utlåningsfond, benämnd kraftledningslånefonden, för långivning till elektriska distributionsföreningar. Genom senare författningsändringar har möjligheterna att erhålla lån ur fonden utsträckt till andra företag med eldistribution på landsbygden än elektriska föreningar. Ursprungligen beviljades lån uteslutande för anläggande av elnät men kan numera utgå även för upprustning av sådana nät. Lånen, som kan gälla hela anläggningskostnaden, utlämnas sedan låntagaren avgivit skuldförbindelse och säkerhet för förbindelsens behöriga fullgö-

rande samt i förekommande fall bevis att koncession för anläggningen meddelats. Under de 2 första åren är lånen amorteringsfria och skall där- efter återbetalas under vart och ett av de följande högst 18, eller om sär- skilda omständigheter föreligger, högst 28 åren. Lånen löper med ränta lika med normalräntan för lån från statens utlåningsfonder, för närvaran- de 4,25 procent. Från kraftledningslånefonden har sedan dess tillkomst totalt utlånats cirka 33 miljoner kronor. Den 1 mars 1959 uppgick behåll- ningen å fonden till endast 283 000 kronor. Beslut om utlåning meddelas av kommerskollegium gemensamt med lantbruksstyrelsen.

En annan form för statligt ekonomiskt bistånd i strävandena att för- bättra landsbygdens försörjning med elkraft är utlämnande av statsbidrag. Alltsedan år 1940 har sådana bidrag utgått till nyanläggningar av elnät och från och med år 1952 under särskilda omständigheter även till nätupprust- ning. Med den förstnämnda bidragsgivningen avses att främja elektrifie- ringsföretag, som är i behov av hjälp och för vilka kostnaderna överstiger vad som kan anses såsom normala utgifter för investeringar av ifrågavaran- de slag. Enligt gällande grunder utgår statsbidrag så snart anläggningskost- naden för ett projekt överstiger en viss gräns. Från och med den 1 juli 1957 tillämpas bestämmelser, innebärande att bidrag kan beviljas för den del av anläggningskostnaden, som överstiger 200 kronor per normaltarriffenhet. Bi- draget skall vidare som regel begränsas till ett belopp av 450 kronor per sådan enhet. Till nyelektrifieringsbidrag har för innevarande budgetår å en särskild anslagspost under reservationsanslaget Befrämjande av lands- bygdens elektrifiering anvisats 4 miljoner kronor. I årets statsverkspropo- sition har Kungl. Maj:t för budgetåret 1959/60 hos riksdagen hemställt om en medelsanvisning för ändamålet av samma storlek.

Efter beslut av 1958 års A-riksdag föreligger från och med innevarande budgetår möjlighet att i betydligt ökad omfattning bevilja statsbidrag till upprustning av elnät på landsbygden. Bidragen utgår från en särskild an- slagspost under nyss nämnda reservationsanslag. Frågan om upprustnings- bidrag framlades för riksdagen första gången år 1957, då chefen för finans- departementet i propositionen 1957:175, vilken innefattade bland annat förslag till allmän energibeskattnig, uttalade, att statsmakterna för den närmaste 5-årsperioden borde binda sig för ett aktivt handlingsprogram för energiområdet. Under sagda period skulle bland annat utgå statsstöd med sammanlagt 50 miljoner kronor till upprustningsåtgärder å landsbyg- dens elnät. På grundval av ett av särskilt tillkallade sakkunniga, elupp- rustningskommittén, utarbetat förslag rörande dispositionen av beloppet å 50 miljoner kronor uppdrog jag därefter i propositionen nr 116 till 1958 års A-riksdag vissa riktlinjer för en dylik upprustning med stöd av stats- bidrag.

Det statliga upprustningsstödet bör enligt riksdagsbeslutet inriktas så att de stödmottagande eldistributionsföretagens anläggningar når sådan standard, att företagen på ett tillfredsställande sätt kan fullgöra sin distri- butionsskyldighet gentemot samtliga abonnenter, därest dessas anspråk

avser rimliga kvantiteter elkraft. I fråga om storleken bör statens bistånd avpassas så att de stödda företagen göres bärkraftiga för framtiden, vilket innebär att de sedan upprustningsåtgärderna slutförts kan med tillämpning av ett under hänsynstagande till samtliga inverkanse faktorer såsom normalt bedömt elkraftpris förränta och amortera förefintliga lån samt i full utsträckning vidmakthålla anläggningarna och även på lång sikt driva verksamheten utan förlust. Bidrag skall utgå endast om vederbörande distributionsföretag utnyttjat föreliggande möjligheter att på annat sätt anskaffa erforderligt kapital till upprustning. Vidare skall bidraget täcka blott den del av kostnaden, som inte kan förräntas och amorteras på normalt sätt i rörelsen. Ett företags distributionsrörelse bör jämlikt förenämnda riksdagsbeslut i princip betraktas som en odelbar enhet. Detta innebär, att en relativt hög upprustningskostnad inom ett begränsat område som regel kan utgöra skäl till statsbidrag enbart under förutsättning att kostnaden inverkar menligt på hela företagens ekonomiska bärkraft.

Avsikten med upprustningsbidragen är att delvis med hjälp av desamma förbättra distributionsanläggningarna så att företagen blir bärkraftiga för framtiden. Uppnås inte detta syfte genom beviljande av ett belopp av efter förhållandena rimlig storlek bör bidragsansökan avslås. Ett dylikt avslag bör utgöra skäl för företaget i fråga att åstadkomma en reorganisation av detsamma. Irrationella och på längre sikt oräntabla företag bör sammanlösas eller uppgå i större enheter. Vid en dylik rationalisering bör någon principiell bundenhet vid en viss storleksordning inte föreligga. Någon viss företagsform bör ej givas företräde vid bidragsgivningen. Det väsentliga är att vederbörande företag kan bedömas bli även på lång sikt fullt rationellt och räntabelt. Oavsett att ett elföretag principiellt sett skall i ekonomiskt avseende bedömas som en enhet, må upprustningsbidrag kunna beviljas även företag, som i och för sig torde kunna bära en upprustning utan statsbidrag men som i sig upptagit ett irrationellt företag, vars nät är i behov av genomgripande och kostsamma iståndsättningsåtgärder. I annat fall kan antagas att rationella företag inte vill i erforderlig utsträckning medverka vid det betydelsefulla reorganisationsarbete, som måste ske för landsbygdens elkraftförsörjning.

Den centrala handläggningen av bidragsärenden rörande upprustning eller nyanläggning av elnät har uppdragits åt elektrifieringsberedningen och den regionala åt länsstyrelserna. Beslut om bidrag meddelas av beredningen. För innevarande budgetår har till upprustningsbidrag anvisats 7 miljoner kronor. För det kommande budgetåret har i 1959 års statsverksproposition äskats ett lika stort belopp.

Som tidigare nämnts kan statsbidrag till upprustning av elnät beviljas endast för den del av kostnaderna som inte kan förräntas och amorteras på normalt sätt i vederbörande företags rörelse. Övriga delar av upprustningskostnaderna måste sålunda täckas på annat sätt, huvudsakligen genom lån.

Kraftledningslånefonden har emellertid i det närmaste uttömts och det erfordras ett avsevärt kapitaltillskott till fonden om denna skall motsvara låneefterfrågan i samband med de intensifierade åtgärderna för att förbättra elnäten på vår landsbygd. Även möjligheterna att anskaffa lån på annat sätt är begränsade bland annat till följd av distributionsföretagens svårigheter att ställa säkerheter, som kan godtagas av kreditinstitutet. Vid utarbetandet av propositionen 1958: 116 fann jag det av denna anledning erforderligt, att nya vägar prövades för att underlätta berörda företags kreditanskaffning. En bedömning av vilka åtgärder, som därvid kunde komma i fråga, ledde till att ett införande av ett system med statliga lånegarantier för lån, upptagna på den allmänna kreditmarknaden, kunde antagas vara den mest effektiva stödformen. Härvid skulle samtidigt en avveckling av kraftledningslånefonden kunna genomföras. En omläggning av statsstödet på detta sätt skulle stå i överensstämmelse med riksdagens år 1945 församlade revisorers uttalande, att en prövning av frågan om att ersätta vissa utlåningsfonder med ett system av statliga lånegarantier borde ske, samt med vad riksdagen vid upprepade tillfällen härutinnan beslutat. I enlighet med angivna slutsatser uttalade jag i propositionen 1958: 116 min avsikt att medverka till att kreditfrågan blev föremål för närmare utredning. Riksdagen biträdde uttalandet samt underströk därvid angelägenheten av att elnätsupprustningen inte hindrades eller fördröjdes i besvärande grad av brist på lånemöjligheter för de upprustande företagen. Spörsmålet om att ersätta utlåning från kraftledningslånefonden med statliga garantier för såväl upprustnings- som nyanläggningskrediter borde därför ingående prövas.

Den 28 mars 1958 tillkallade jag 4 sakkunniga att utreda frågan om införande av statlig garanti för lån till åtgärder för upprustning eller nyanläggning av elektriska distributionsnät på landsbygden. De sakkunniga, som antog benämningen ellånekommittén, avlämnade den 15 januari 1959 betänkande med förslag i ämnet. Betänkandet har därefter varit föremål för remissbehandling. En utförlig redogörelse för betänkandets och remissyttrandenas innehåll har lämnats i det föregående och jag hänvisar därtill.

Såsom jag anförde i propositionen 1958: 116 vid framläggandet av förslagen rörande införande av statlig bidragsgivning till upprustning av elnäten på landsbygden talar allmänt näringspolitiska och även sociala skäl för en medverkan från statens sida till en förbättring av näten så att dessa når sådan utsträckning och standard att landsbygdens försörjning med elkraft är fullt godtagbar samt ej verkar hindrande för en fortsatt rationalisering på olika områden och en successiv höjning av levnadsstandarden. Med hänsyn bland annat till de skäl jag pekat på i det föregående måste det anses vara av vikt att den statliga bidragsgivningen till upprustnings- liksom även till nyanläggningsåtgärder inom landsbygdens eldistribution kompletteras med genom statens bistånd vidgade möjligheter att

upptaga lån för finansiering av investeringar som skall täckas lånevägen. Efterfrågan på lån kommer förvisso att stiga avsevärt i samband med igångsättandet av de omfattande elupprustningsarbeten, som för närvarande projekteras till följd av att möjligheten till statsbidrag numera står till buds. En orsak till att antalet ansökningar om upprustningsbidrag hittills varit ringa kan antagas vara just svårigheterna för vederbörande el-distributionsföretag att erhålla långfristig kredit i erforderlig utsträckning.

Vid övervägandet av vilken form som bör väljas för statens förstärkta insats i fråga om elföretagens försörjning med kapital för upprustnings- eller nyanläggningsändamål anser jag mig inte kunna förorda alternativet med en intensifierad utlåning från kraftledningslånefonden, vilket skulle fordra att fonden under åtskilliga år framöver tillfördes betydande medelstillskott och alltså medföra en ökad belastning å statsbudgeten. Av ellånekommitténs betänkande liksom av remissyttrandena framgår däremot att ett införande av det av mig tidigare åsyftade systemet med statliga garantier för lån, upptagna på allmänna kreditmarknaden, torde vara den lämpligaste utvägen när det gäller att underlätta för företagen att erhålla långfristiga krediter till förut nämnda ändamål. Som kommittén betonat avses inte att statsgarantierna skall medföra någon förtur hos kreditinrättningarna för de lånesökande som kan uppvisa sådan säkerhet. Ett statsgarantisystem innebär å andra sidan att svårigheterna för företagen att anskaffa lån i önskvärd mån undanröjes, då brist på andra för kreditinstituten godtagbara säkerheter föreligger. I betraktande härav vill jag föreslå, att ett garantisystem av angivet slag införes till förmån för eldistributionen på landsbygden från och med den 1 juli 1959.

Samtidigt med att möjligheter skapas att erhålla statliga kreditgarantier för samma ändamål som nu främjas med långivning ur kraftledningslånefonden bör sagda långivning upphöra. Såsom kommerskollegium framhållit bör beviljade lån även efter fondens slopande löpa enligt hittills gällande villkor och kontrolleras av kollegium till dess lånen slutförbetalats. Den 30 juni 1959 å fonden förefintlig, odisponerad behållning liksom också amorteringar och andra i framtiden återflytande belopp inlevereras till riksgäldskontoret.

Vad gäller omfattningen av den nu förordade garantiverksamheten vill jag erinra om att ellånekommittén föreslagit, att det högsta belopp, vartill lånegarantier totalt skulle få meddelas under budgetåret 1959/60, skall bestämmas till 5 miljoner kronor. Ett flertal remissinstanser har funnit detta belopp för lågt. Exempelvis förordar elektrifieringsberedningen en garanti-ram å 15 miljoner kronor. Vid bedömningen av denna fråga bör beaktas att efterfrågan på statliga lånegarantier måste antagas bli något begränsad under första budgetåret som följd av att elföretagens upprustningsverksamhet blott småningom får den av förbättringsbehovet motiverade intensiteten. Å andra sidan bör inte garantiramen beräknas så snävt, att ej efterfrågan kan

tillgodoses därinom. Den av ellånekommittén föreslagna bidragsramen torde kunna godtagas som en rimlig avvägning mellan dessa olika synpunkter. Jag föreslår därför, att garantiramen under nästa budgetår skall bestämmas till 5 miljoner kronor.

Vid utformningen av bestämmelserna rörande lånegarantiverksamheten måste man taga till utgångspunkt de av riksdagen vid behandlingen av propositionen 1958:116 antagna villkoren för erhållande av statsbidrag till elnätupprustningar. Enahanda villkor synes mig i huvudsak böra gälla även för nu förevarande form av statsstöd på eldistributionsområdet. Då ansökan om upprustnings- eller nyanläggningsbidrag hädanefter göres torde i flertalet fall framställningen inrymma jämväl begäran om statlig kreditgaranti för samma ändamål. Principiellt sett bör vid handläggningen ingen skillnad göras om den tilltänkta stödformen är kreditgaranti eller statsbidrag.

I likhet med vad som är stadgat beträffande låneverksamheten med medel ur kraftledningslånefonden samt statsbidragsgivningen till här ifrågasvarande åtgärder bör kreditgarantistödet endast avse företag med eldistribution på landsbygden. Vid garantibeviljandet bör i princip företräde inte givas någon viss företagsstorlek eller företagsform. Såsom jag anförde vid framläggandet av förslaget om införande av upprustningsbidrag, är det väsentliga att företaget även på lång sikt kan bedömas bli fullt rationellt och räntabelt. En förutsättning för erhållande av lånegaranti bör jämväl vara att företaget har ett uppenbart behov av finansiellt tillskott samt att företaget utnyttjat föreliggande möjligheter att anskaffa dylikt tillskott på annat sätt, exempelvis genom banklån mot annan säkerhet än statliga garantier, kapitalinsats av delägare eller skälig höjning av eltaxan.

Garantistöd bör enligt min mening endast beviljas företag, som sedan nyanläggnings- och upprustningsåtgärderna vidtagits, nått en sådan standard att företaget på ett tillfredsställande sätt kan fullgöra sin distributionskyldighet gentemot samtliga abonnenter, därest dessas anspråk avser rimliga kvantiteter elkraft. Efter det de nyssnämnda åtgärderna företagits skall distributionsföretaget vidare vara fullt bärkraftigt, vilket innebär att det skall med tillämpning av ett under hänsynstagande till samtliga inverkande faktorer såsom normalt bedömt elkraftpris kunna förränta och amortera förefintliga lån samt i full utsträckning vidmakthålla anläggningarna och även på lång sikt driva verksamheten utan förlust. Samtliga hittills förordade förutsättningar för erhållande av lånegaranti överensstämmer med motsvarande villkor beträffande upprustningsbidrag.

Såsom redan antytts bör de statliga kreditgarantierna avse såväl nyanläggnings- som upprustningsåtgärder. Erinras må att lån kan utgå ur kraftledningslånefonden till båda slagen av åtgärder. Nyanläggningsgarantier torde komma i fråga endast i ringa utsträckning, men stödet till nyelektrifieringar bör fortsätta tills vidare, eftersom det alltjämt finns vissa trakter i vårt land där man saknar elektrisk ström. Som villkor för er-

hållande av kreditgaranti i sådana fall bör uppställas att koncession beviljats för anläggningen.

Då fråga är om statsgarantier till upprustningsåtgärder torde beaktas att garantierna primärt bör avse lån, som erfordras för en rent teknisk-materiell upprustning av distributionsnäten. Elektrifieringsberedningen har föreslagit, att garanti skall kunna utgå även för lån i syfte att genomföra en allmän, materiell standardförbättring av distributionsföretagen exempelvis anskaffande av kontorsutrustning. Härtill kan lån inte utgå ur krattledningslånefonden och jag finner ej skäl tillstyrka den av beredningen föreslagna utvidgningen av de utgiftsändamål som må kunna erhålla statligt finansierat stöd. Däremot vill jag förorda, att av vederbörande stödsökande elföretag bestridda planerings- och utredningskostnader skall — i skälig mån — kunna inrymmas i det belopp som täckes med statliga kreditgarantier och bidrag.

Enligt min mening bör, såsom också ellånekommittén uttalat, garanti-givningen på liknande sätt som bidragsverksamheten förbindas med åtgärder för organisatorisk sanering av irrationella företag. Även vissa av remissinstanserna är av samma uppfattning. Då jag ansluter mig till denna vill jag föreslå att kreditgarantier skall få utlämnas jämväl för att främja genomförandet av reorganisationsåtgärder. Lånegarantier för andra ändamål än direkta nyanläggnings- och förbättringsåtgärder bör emellertid endast få förekomma i vissa i det följande särskilt angivna fall. Efterfrågan på statsgarantier skulle eljest bli alltför omfattande.

Mångenstädes torde en förbättring eller utökning av elnäten kunna åstadkommas först sedan en reorganisation företagits i form av sammanslagning av 2 eller flera oräntabla företag till en rationell enhet eller genom att ett större företag i sig upptager ett irrationellt företag. Det blir därvid of-tast erforderligt för den genom storleksrationalisering nybildade eller utvidgade enheten att övertaga det eller de äldre företagens låneskulder. Uppstår då den situationen, att vissa lån helt eller delvis inte kan överföras på den nya eller utökade enheten samt att reorganisationen och upprustningen därigenom hotas, anser jag att staten bör bispringa med kreditgarantier om andra finansieringsmöjligheter ej föreligger. Har de äldre företagen skulder, vilka är av kortfristig natur och som företagsekonomiskt sett bör bibehålla denna karaktär, skall dessa naturligen inte kunna omföras till garantilån med längre löptid.

Ellånekommittén har ingående redogjort för de olika slag av säkerheter för statens garantiåtaganden, som skulle kunna komma i fråga. Ett förfarande med inteckningar i anläggningarna har kommittén funnit mindre lämpligt med hänsyn dels till att elföretagen endast i liten utsträckning låter registrera sina anläggningar på grund av registreringsförfarandets omständliga och tidsödande natur, dels till att registreringen så småningom blir inaktuell till följd av förändringar i nätens sträckning samt dels till att näten representerar ett egentligt värde endast så länge de används

för kraftöverföring. Kommittén anser det ej heller rimligt, att enskilda personer skall genom borgensförbindelser ikläda sig ansvar till så höga belopp, som det härvidlag kan röra sig om. Att krav skulle kunna uppställas på säkerhet i form av förlagsinteckning finner sig kommittén inte böra förorda. Den kommer som följd härav till det resultatet, att staten inte bör kräva eljest sedvanliga säkerheter för sina garantiåtaganden. Bland annat statskontoret, riksräkenskapsverket samt bank- och fondinspektionen har vid remissbehandlingen av betänkandet ställt sig tveksamma eller avvisande till kommitténs ståndpunkt. Flertalet remissorgan har emellertid inte framfört några erinringar mot kommittébetänkandet i denna del.

För egen del vill jag erinra om att det just är svårigheterna att tillhandahålla för kreditinrättningarna godtagbara säkerheter som i första hand föranlett förslaget om införande av ett garantisystem på förevarande område. Ävenså vill jag erinra om att, om vad jag i det föregående föreslagit bifalles, statsgarantier inte kan övervägas annat än då vederbörande stödsökande elföretag utnyttjat övriga föreliggande finansieringsmöjligheter, bortsett från statsbidrag, därvid jämväl prövats att tillgodose lånebehovet med anlitan- de av tillgängliga säkerheter. Detta innebär, att möjligheten att få fullgod säkerhet i allmänhet saknas i de fall fråga om att bevilja statlig lånegaranti är aktuell. Kan lämplig säkerhet ställas utan att de avsedda åtgärderna hindras eller fördröjes bör dock detta ske. Säkerhet i form av borgen tecknad av en eller flera enskilda personer anser jag i allmänhet inte bör ifrågakomma. Därest staten ej kan erhålla tillfredsställande säkerhet bör likväl den garantibeviljande myndigheten infordra förbindelse av elföretaget i fråga att detta inte ställer en mot lånegarantins storlek svarande andel av anläggningarnas värde efter förbättrings- eller nyelektrifieringsåtgärdernas genomförande såsom säkerhet för upptagande av andra krediter.

För att begränsa den risk staten står då betryggande säkerhet för meddelade lånegarantier ej kunnat erhållas, bör även andra anordningar vidtagas än infordrande av den nyss nämnda förbindelsen. Oavsett om en förbindelse avlämnats eller ej bör, såsom ellånekommittén föreslagit, statens förlustrisk reduceras genom en bestämmelse om att lånegarantier blott får beviljas upp till ett belopp motsvarande 75 procent av det värde elföretagets samlade anläggningar enligt den garantibeviljande myndighetens uppfattning äger efter det upprustnings- eller nyelektrifieringsåtgärderna slutförts efter frånräknande dock av utlämnat eller beräknat statsbidrag. Det synes mig för övrigt motiverat, att en viss insats från företaget med på annat sätt anskaffat kapital skall kunna fordras vid investeringar av totalt sett genomgripande omfattning. I detta sammanhang torde böra erinras om att elupprustning i åtskilliga fall kommit och kommer till stånd med anlitan- de av lånemedel, som upptagits med kommunal borgen.

I flera remissyttranden har uttalats, att statsgarantier bör kunna utlämnas för hela det belopp, vartill nyanläggnings- eller upprustningskostnaderna beräknas uppgå. Jag vill i anledning härav fästa uppmärksamheten på, att den bestämmelse om maximering av garantibeloppet till 75 procent

av anläggningarnas värde, som jag här föreslagit, vid tillämpningen får till följd att i det helt övervägande antalet fall garantibeloppet kommer att utgöra 100 procent av elföretagets utgifter för de aktuella åtgärderna. Det är endast om dessa åtgärder drager en totalkostnad överstigande 75 procent av värdet å anläggningarna efter det åtgärderna utförts, som statsgarantibeloppet inte kommer att fullt ut täcka berörda kostnader. Vidare måste beaktas att utbetalat eller utlovat statsbidrag inte skall medräknas vid värderingen av anläggningarna.

Förluster, som kan uppstå till följd av de statliga lånegarantierna, bör bestridas från reservationsanslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

Vad beträffar amorteringstiden för de statsgaranterade lånen bör denna bestämmas till högst 20 år. Samma norm för längsta amorteringstid tillämpas av Kungl. Maj:t vid prövning och fastställelse av kommuns beslut att bevilja borgen för lån till elektriska distributionsföretag. Normen knyter dessutom väl an till den av ellånekommittén angivna avskrivningstiden för en elanläggning, för vilken statlig garanti tecknats, nämligen 25 år.

Övriga, här ej berörda villkor för de lån som avses upptagas med statlig garanti bör bestämmas utifrån bankmässiga grunder med beaktande av förhållandena i det enskilda fallet.

I fråga om det administrativa förfarandet vid beviljande av lånegarantier har ellånekommittén bland annat föreslagit en ordning med preliminära beslut sedan ansökningarna prövats och definitiva beslut först sedan arbetena slutförts och godkänts. Såsom ett flertal remissinstanser påpekat torde dock en sådan ordning inte leda till ett i praktiken godtagbart resultat. Jag finner det ej troligt att kreditinrättningarna är villiga att annat än i undantagsfall utlämna lån mot allenast ett förhandslöfte om statlig borgen för desamma. Kommittén utgår från att det skall vara möjligt för vederbörande kommun att genom borgensteckning bidra till finansieringen under byggnadstiden. Häremot vänder sig Svenska landskommunernas förbund, som anser praktiska skäl tala för att kommunerna inte engageras härför. Eftersom Kungl. Maj:ts medgivande i det helt övervägande antalet fall torde bli erforderligt för att en kommun skall få teckna borgen även för av kommittén åsyftade kortfristiga lån kan påbörjandet av elnätsarbetena därigenom komma att fördröjas. För min del finner jag det angeläget att slutliga beslut om erhållande av statsgaranti och garantins omfattning föreligger redan innan arbetena igångsättes. Garantin bör emellertid i de fall, då det ej är fråga om åtgärder av allenast mindre omfattning, inte i sin helhet träda i kraft från början utan i 2 eller flera etapper allt eftersom arbetet fortskrider.

En viss kontroll över de företag, som beviljas statlig lånegaranti, torde ofta bli erforderlig. Behovet av kontrollåtgärder är givetvis beroende av om säkerhet lämnas och i vilken utsträckning detta sker, storleken av den egna in-

satsen, företagets allmänna ekonomiska ställning och dylikt. Kontrollen bör i överensstämmelse med ellånekommitténs förslag avse både den tekniska och den ekonomiska sidan av företagets verksamhet. Utöver de av kommittén förordade kontrollåtgärderna bör den garantibeviljande myndigheten eller av denna utsedd person i garantivillkoren förbehållas samma tillgång till elföretagets räkenskaper som företagets revisorer har.

De erforderliga bestämmelserna rörande statliga lånegarantier till företag med eldistribution på landsbygden bör i huvudsak innefattas i en särskild kungörelse, vilken det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda. Kompletterande föreskrifter torde därefter få meddelas av den garantibeviljande myndigheten.

Det centrala organ, som skall besluta i ärenden rörande lånegarantier till eldistributionsföretag bör i enlighet med ellånekommitténs förslag vara elektrifieringsberedningen. Beredningen avgör nu ansökningar om statsbidrag till såväl nyelektrifiering som elnätupprustning. För bestridande under nästa budgetår av avlöningar och omkostnader hänförliga till vid beredningen för handhavande av bidrags- och kreditgarantiärenden erforderlig personal, däri inräknat särskild expertis och tillfällig arbetskraft, torde ett belopp av högst 150 000 kronor böra avdelas av de under reservationsanslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering anvisade medlen. Med det slutliga ståndpunktstagandet till frågan om beredningens eventuella inordnande i kommerskollegium bör alltjämt anslå.

Den regionala administrationen av garantiärendena bör åvila länsstyrelserna. I likhet med vad som nu gäller beträffande ansökningar om upprustningsbidrag bör garantiansökningarna ställas till elektrifieringsberedningen men ingivas till vederbörande länsstyrelse. Innan en ansökning vidareändas till beredningen tillsammans med länsstyrelsens utlåtande bör länsstyrelsen ha företagit erforderliga kompletterande undersökningar. Dessa bör — liksom utredningarna i anledning av ansökningar om enbart statsbidrag — beröra ej endast det stödsökande elföretaget utan, om så befinnes nödvändigt eller lämpligt, även eldistributionen inom angränsande företags områden. Från reservationsanslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering torde högst 300 000 kronor böra få utnyttjas av länsstyrelserna under nästa budgetår för anlåtande av expertis i elkraftfrågor ävensom till bestridande av resekostnadsersättningar och traktamenten till denna expertis samt av i sammanhanget nödiga expenser.

Jag torde i detta sammanhang få anmäla, att det visat sig föreligga behov av viss upplysningsverksamhet rörande elupprustning och därmed sammanhängande frågor. Om riksdagen ej har något att erinra däremot torde Kungl. Maj:t böra ställa medel i begränsad utsträckning till elektrifieringsberedningens förfogande från den under reservationsanslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering upplagna anslagsposten Upprustning av elektriska di-

struktionsnät att användas till sådan av beredningen ledd upplysningsverksamhet.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att under budgetåret 1959/60 må enligt de i det föregående angivna grunderna beviljas statlig kreditgaranti för lån till upprustnings- och nyanläggningsåtgärder berörande landsbygdens elnät intill ett belopp av 5 000 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gunnar Eklund